

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการปฏิบัติงานการประกันคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี ที่ได้รับการประเมินภายนอกปีการศึกษา 2546 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร บทความ และงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยมีขอบเขตการนำเสนอตามขั้นตอนความสำคัญดังนี้

1. การประกันคุณภาพการศึกษา

1.1 ความเป็นมาและความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

1.2 การประกันคุณภาพการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

1.3 มาตรฐานและการประกันคุณภาพในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

2. การประกันคุณภาพการศึกษาในระดับโรงเรียน

2.1 การประกันคุณภาพภายใน

2.2 การประเมินภายนอก

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างการประกันคุณภาพภายในกับการประเมินภายนอก

3. ระบบการประเมินคุณภาพการศึกษาของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

4. มาตรฐานการศึกษา : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

5 การพัฒนาการศึกษาต่อเนื่องจากการประเมิน

6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพ เป็นกระบวนการบริหารคุณภาพที่มีแนวคิดอยู่บนพื้นฐานของการป้องกันความผิดพลาดต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นมากกว่าการแก้ไขภายหลังการผิดพลาด/ความสูญเสียได้เกิดขึ้นแล้ว นอกจากนี้การประกันคุณภาพการศึกษายังเน้นถึงการตอบสนองความพึงพอใจของผู้รับบริการ ดังนั้นจึงเป็นระบบที่สามารถสร้างความมั่นใจให้กับผู้รับบริการ ได้ว่า การดำเนินงานของสถานศึกษาตามพันธกิจที่ได้ประกาศไว้จะทำให้ผลผลิตเป็นไปตามความหวังของผู้รับบริการ ด้วย

ระบบของกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาดังกล่าว จึงทำให้กระบวนการประกันคุณภาพเป็นที่ยอมรับและแพร่เข้าสู่วงการต่างๆ รวมทั้งการศึกษา ดังที่ปรากฏในเรื่องของการประกันคุณภาพการศึกษาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาและแผนปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ หรือแม้แต่พระราชบัญญัติการศึกษาก็ได้มีบทบัญญัติในเรื่องของการประกันคุณภาพการศึกษาไว้เช่นกัน

กลไกการประกันคุณภาพการศึกษาของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) การควบคุมคุณภาพ มีกิจกรรมหลักคือ การพัฒนามาตรฐาน โรงเรียนและพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐาน 2) การตรวจสอบและปรับปรุง โรงเรียน เป็นการตรวจสอบภายในซึ่งเน้นการประเมินตนเอง การตรวจสอบภายนอกซึ่งเน้นการนิเทศ และการกำหนดมาตรการความช่วยเหลือแก่กลุ่มเป้าหมาย และ 3) การประเมินคุณภาพ กิจกรรมหลักได้แก่ การประเมินของจังหวัดและของกรมเพื่อรับรองคุณภาพและมาตรฐานของโรงเรียน จากกระบวนการสามขั้นตอนนี้ จะเห็นได้ว่า มีการประกันคุณภาพเกิดขึ้นใน 2 ระดับ คือ การประกันคุณภาพภายในซึ่งครอบคลุมการดำเนินการ ในชั้นตอนที่ 1 และ 2 ของสถานศึกษาที่ควบคุมและตรวจสอบการดำเนินงาน โดยสถานศึกษาเอง และการประกันคุณภาพนอกซึ่งครอบคลุมและตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษา โดยหน่วยงานภายนอก สำหรับการรับรองคุณภาพของโรงเรียนในระดับที่เป็นสากล โรงเรียนควรศึกษากระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาดารูปแบบขององค์กรที่จะให้การรับรอง ซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบและหลายองค์กร

1.1 ความเป็นมา ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

ความเป็นมาของระบบประกันคุณภาพ

ความคิดเรื่องการประกันคุณภาพและการกำหนดมาตรฐานสินค้าและบริการนั้น ได้เริ่มต้นในวงการอุตสาหกรรมเมื่อประมาณเกือบร้อยปีที่ผ่านมา เนื่องจากมีการผลิตสินค้าจำนวนมาก ปัญหาก็คือจะทำอย่างไรจึงจะให้ได้สินค้าแต่ละหน่วยหรือแต่ละชิ้นมีคุณภาพใกล้เคียงกัน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในทางธุรกิจว่าสินค้าทุกชนิดที่คนซื้อ ไปมีคุณภาพเท่าเทียมกัน และได้คุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด หรือตามที่ได้โฆษณาเอาไว้ การประกันคุณภาพเริ่มต้นในสหรัฐอเมริกา ในยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง โดยในตอนแรกนั้นเป็นเฉพาะการประกันผลผลิตทางอุตสาหกรรม (Industrial Products) และเน้นการควบคุมทางสถิติ การควบคุมคุณภาพสินค้าทำให้ระบบอุตสาหกรรมของสหรัฐอเมริกาได้รับความเชื่อถือเป็นสินค้าที่มีคุณภาพสามารถส่งออกขายได้ทั่วโลก เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่สองใหม่ๆ สินค้าอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นมีคุณภาพด่ำมาก ส่งไปขายให้ใครก็เป็นที่ดูถูกดูแคลนดังที่คนไทยในยุคนั้นก็ทราบดี สหรัฐอเมริกาจึงได้ให้ความช่วยเหลือ

แก่ญี่ปุ่นในการพัฒนาคุณภาพสินค้าอุตสาหกรรม โดยส่ง ศาสตราจารย์ ดร.เดมิ่ง(Edwards Deming) มาเป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำเรื่องการประกันสินค้าของญี่ปุ่น

ดร. เดมิ่ง ได้นำเรื่อง “วงจรกิจคุณภาพ” (Quality Control Circles-QCC) ซึ่งเน้นกระบวนการวางแผน กระบวนการดำเนินงาน กระบวนการประเมิน และกระบวนการปรับแผน (PDCA) เข้าไป แนะนำและวางระบบให้กับอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นจนประสบความสำเร็จ สามารถพัฒนาจากการประกันคุณภาพที่เน้นเฉพาะสินค้า ไปสู่การประกันคุณภาพทั้งระบบ ตั้งแต่เริ่มกระบวนการผลิตจนเป็นสินค้า ซึ่งเรียกว่า “กระบวนการบริหารคุณภาพทั้งระบบ” (Total Quality Management)-TQM) โดยญี่ปุ่นได้ประยุกต์รวมเอาวัฒนธรรมการประกันคุณภาพทุกจุดอย่างต่อเนื่องแบบ “ไคเซ็น” (KALZEN) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของญี่ปุ่นเข้าไว้ด้วยกันอย่างกลมกลืนทำให้อุตสาหกรรมของประเทศญี่ปุ่นประสบความสำเร็จอย่างสูงภายใต้เครื่องหมายการค้าดำเนินงานผลิตที่มีคุณภาพ สามารถขายสินค้าได้มากกว่ายุโรป และสหรัฐอเมริกา (รุ่ง แก้วคง, 2544 : 10-11)

สำหรับประเทศไทยได้นำเอาการประกันคุณภาพมาใช้ในการศึกษานั้นได้เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2536 โดยเริ่มจากการบรรยายให้ความรู้และนำมาเผยแพร่ ในสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย (พันธ์ทิพย์ สงวนเชื้อ, 2539 : 9) และทบวงมหาวิทยาลัยได้ประกาศนโยบายการประกันคุณภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2539 (วันชัย ศิริชนะ, 2539 : 17)

ในปี พ.ศ. 2537 กรมอาชีวศึกษา โดยนายประสิทธิ์ พร้อมมูล เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งหัวหน้าศึกษานิเทศก์ ได้ติดตามและเห็นความสำคัญของมาตรฐานนี้คือการพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมของประเทศ จึงประสานความร่วมมือกับ สทอ. ในการจัดทำหลักสูตรเพื่อจัดการเรียนการสอนในระดับ ปวช. ในปี พ.ศ. 2538 และ ปวศ. ในปี พ.ศ. 2540 ทุกประเภท วิชาของกรมอาชีวศึกษา โดยใช้ชื่อวิชา ระบบบริหารงานคุณภาพ ISO 9000 และเปิดการเรียนการสอนในปีการศึกษา พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา (ประเวศ ยอดยิ่ง, 2542 : 17)

เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอภาคกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” นอกจากนั้น ได้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2542 เป็นต้นไป พระราชบัญญัติการศึกษานี้จะเป็นกฎหมายแม่บทในการบริหารและการจัดการศึกษาอบรม และจะเป็นกลไกสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ โดยเฉพาะในหมวดที่ 6 ว่าด้วยมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาที่มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาโดยผ่านหน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาต้องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอกซึ่งมีการประเมินคุณภาพ

จากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุก 5 ปี การประเมินภายนอกครั้งแรกของสถานศึกษาทุกแห่งจะต้องดำเนินการภายใน 6 ปี นับตั้งแต่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมีผลบังคับใช้ (ประมาณถึงหาคม 2548) (กรมสามัญศึกษา, 2542 : ก) ระบบการประกันคุณภาพก็ได้เริ่มเข้ามาในกรมสามัญศึกษาและสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา

ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นคำที่แปลมาจากภาษาอังกฤษ คือ Quality Assurance คำว่า “การประกัน” เป็นคำที่ใช้ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Insurance ในพจนานุกรม คำว่า Assurance แปลว่า “การให้ความมั่นใจ” แต่คำว่า Quality Assurance นักการศึกษาไทยส่วนใหญ่จะหมายถึง “การประกันคุณภาพ” ในการวิจัยครั้งนี้จึงถือว่า Quality Assurance แปลว่า การประกันคุณภาพ โดยศุนทร โสคติพันธุ์ (2541: 52) ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพ ว่าเป็นเรื่องการกระทำสิ่งต่างๆ ที่คุ้มค่า เป็นส่วนการช่วยการผลผลิต เป็นเรื่องของวิธีการผลผลิตที่เริ่มให้ถูกต้องตั้งแต่ครั้งแรก เพราะจะทำให้ถูกต้องอีกครั้ง เป็นเรื่องของความมีจิตสำนึกในการบริหารจัดการที่ดี และที่สำคัญที่สุดเป็นความรับผิดชอบของคนทุกคนในองค์กร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 ข :7) อธิบายว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง สงบ ลักษณะ (2541 : 2) ได้กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการวางแผนและกระบวนการจัดการของผู้ที่รับผิดชอบจัดการศึกษาที่จะรับประกันให้สังคมเชื่อมั่นว่าจะพัฒนาผู้เรียน ได้ครบถ้วนตามมาตรฐานที่ระบุไว้ในหลักสูตร และตรงตามความมุ่งหวังของสังคมซึ่งสอดคล้องกับ เข็มทอง ศิริแสงเลิศ (2540 : 33) ได้กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การรับประกันคุณภาพของกระบวนการบริหารงานของโรงเรียนว่า ได้มีการวางแผนการทำงานและดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบเพื่อให้ผลผลิตของโรงเรียนมีคุณภาพตรงตามมาตรฐานทางการศึกษา และตรงตามความต้องการของผู้รับบริการ ได้ตลอดเวลา สุรัฐ ศิลปอนันต์ (2539 :12) ได้กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การกำหนดมาตรฐานให้สูงแล้วเข้าถึงมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้ โดยประเมินความสำเร็จของผู้เรียนให้ได้มาตรฐานตามหลักสูตร การมีเป้าหมายที่ชัดเจน และการกำหนดระบบ 2 ระบบ คือ ความรับผิดชอบ (Accountability) และการวัดผล (Measurement) จะเป็นเครื่องมือกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน และความคาดหวัง ซึ่งสอดคล้องกับ สมศักดิ์ สีนุระเวชญ์ (2539 : 2) ได้กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการที่ยกมาตรฐานของโรงเรียนต่างๆ ที่ยังไม่เข้ามาตรฐาน ผลักดันให้ได้มาตรฐาน สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ผู้จบการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด

กล่าวโดยสรุป การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กิจกรรมหรือแนวปฏิบัติใดๆที่เมื่อโรงเรียนดำเนินการตามกระบวนการหรือแผนที่วางไว้แล้ว จะสร้างความมั่นใจให้กับชุมชนและสังคมว่าผลผลิตของการศึกษาคือนักเรียนมีคุณภาพตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์และที่คาดหวังไว้

1.2 การประกันคุณภาพการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบดูแลสถานศึกษาที่เปิดทำการสอนระดับก่อนประถม ระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่ง กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา (2541 : 5) กล่าวว่าสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ประกาศนโยบายที่จะพัฒนาระบบการศึกษาของระดับประถมศึกษาไปสู่ระบบ 3 ประกัน โดยเป็นความพยายามที่จะตรวจสอบว่า งานที่ดำเนินการอยู่ได้ถึงเป้าหมายหรือไม่ มีช่องว่างอยู่ที่ใด โครงการที่มีอยู่จะช่วยอุดช่องว่างได้หรือไม่ และมีความจำเป็นต้องพัฒนางานด้านใดมาเสริมในส่วนที่ยังขาดหายไป ซึ่งนโยบาย 3 ประกัน เป็นนโยบายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ประกอบด้วย

1. การประกันโอกาส เน้นให้เด็กได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนประถมศึกษาอย่างน้อย 2 ปี เมื่อเข้าสู่ระบบการศึกษาต้องได้รับการศึกษาจนจบระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทุกคน
2. การประกันคุณภาพ เน้นการยกมาตรฐานโรงเรียนให้มีคุณภาพที่เท่าเทียมกัน พัฒนานุเคราะห์ ปฏิรูปการเรียนการสอน มีการนิเทศและการสนับสนุนวิชาการที่เป็นระบบ
3. การประกันประสิทธิภาพ เป็นการประกันระบบการบริหารของผู้บริหารเน้นการกระจายอำนาจ พัฒนาเครือข่ายการศึกษาและการมีส่วนร่วมของชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 7) ได้กำหนดให้โรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติกำหนดภารกิจการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน โดยดำเนินการดังนี้

1. ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้โรงเรียนมีมาตรฐานคุณภาพการศึกษาเท่าเทียมกัน
2. ส่งเสริมให้ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ในกระบวนการประกันคุณภาพทางการศึกษา เพื่อสร้างจิตสำนึกในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดการศึกษา ร่วมกัน
3. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติอย่างมีระบบและต่อเนื่อง

ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 5-7) ได้กำหนดหลักการ นโยบาย มาตรการ และเป้าหมาย ในการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษา ดังต่อไปนี้

หลักการ

การดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติยึดหลักการสำคัญ 2 ประการคือ

1. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระจายอำนาจในการบริหารงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ และ โรงเรียน

2. ให้คณะกรรมการตามกฎหมาย ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

นโยบาย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้กำหนดนโยบายการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ดังนี้

1. จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้ทุกโรงเรียนมีมาตรฐานคุณภาพการศึกษาที่เท่าเทียมกัน

2. ส่งเสริมให้ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ในกระบวนการประกันคุณภาพทางการศึกษา เพื่อสร้างจิตสำนึกในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาร่วมกัน

3. สร้างความสมดุลย์ให้เกิดขึ้นระหว่างเสรีภาพในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของส่วนภูมิภาค กับกรอบการดำเนินงานที่ส่วนกลางกำหนด

4. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติอย่างมีระบบและต่อเนื่อง

มาตรการ

เพื่อให้เห็นนโยบายบรรลุความสำเร็จเป็นรูปธรรม สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงกำหนดมาตรการไว้ดังนี้

1. พัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยกลไกของระบบการควบคุมคุณภาพ ระบบการตรวจสอบและพัฒนา และระบบการประเมินคุณภาพการศึกษา

2. ในปีการศึกษา 2542 ให้ทุกโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เข้าสู่ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

3. จัดตั้งองค์กรรับผิดชอบดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาในระบบเครือข่ายจากกรม จังหวัด อำเภอ และ โรงเรียน โดยโครงสร้างขององค์กรประกอบด้วยข้าราชการในสังกัด ข้าราชการนอกสังกัด ผู้ปกครอง และประชาชนในชุมชน

4. พัฒนามาตรฐานการศึกษาในระดับก่อนประถม ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น รวมทั้งคู่มือและเครื่องมือที่จะนำไปใช้ในระบบประกันคุณภาพการศึกษา โดยให้ส่วนภูมิภาคปรับขยายส่วนกลางได้

5. พัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมดำเนินงาน

6. จัดให้มีการประเมินคุณภาพทั้งระบบ เพื่อรับรองมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน 2 ครั้ง/ปี และมีการปรับปรุง พัฒนามาตรฐานทุก 5 ปี หรือ 1 ครั้งในช่วงแผนพัฒนาการศึกษา 5 ปี เป้าหมาย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนดเป้าหมายด้านบุคลากร โรงเรียนที่ได้คุณภาพมาตรฐานไว้ดังนี้

1. ในปี พ.ศ. 2541 บุคลากรทุกระดับมีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา และสามารถดำเนินตามนโยบายได้

2. ในปีการศึกษา 2542 ทุกโรงเรียนมีกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา

3. โรงเรียนที่ได้คุณภาพตามมาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติและมาตรฐานสากลในช่วงแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 8

กระบวนการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษา

กระบวนการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ใช้กรอบความคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพของกระทรวงศึกษาธิการ (2541 : 78-79) และกรมวิชาการ (2542 : 3-4) แต่ได้ปรับรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนให้ชัดเจนขึ้น และให้สอดคล้องกับนโยบายและการดำเนินการของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กล่าวคือ กระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้นตอนดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541 : 12-13)

ขั้นตอนที่ 1 การควบคุมคุณภาพ มีกิจกรรมสำคัญดังนี้

1. กำหนดมาตรฐานโรงเรียน โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พัฒนามาตรฐานโรงเรียนที่เป็นแกนกลาง สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ปรับขยายเกณฑ์มาตรฐานเพื่อมุ่งสู่การปฏิบัติและให้สอดคล้องกับท้องถิ่น

2. พัฒนาโรงเรียนสู่มาตรฐาน โดยจัดทำแผนการดำเนินงานเตรียมความพร้อมทางด้านปัจจัยต่างๆ รวมทั้งบุคลากร

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบและปรับปรุงโรงเรียน มีกิจกรรมสำคัญ คือ

1. ตรวจสอบภายใน โดยให้โรงเรียนทำการประเมินตนเองในระหว่างการทำงานตามแผน และเมื่อสิ้นสุดแผน
2. ตรวจสอบภายนอก โดยสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอใช้กระบวนการนิเทศ 100% เป็นยุทธศาสตร์หลัก
3. ช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุน โรงเรียน โดยระดมกำลังจากทุกระดับหน่วยงาน กลุ่มเป้าหมายสำคัญ คือ โรงเรียนที่มีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน
4. โรงเรียนใช้ผลการตรวจสอบภายในและภายนอกทำการปรับปรุงโรงเรียนและเป้าหมายการพัฒนาที่สูงขึ้นกว่าเดิมอย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินคุณภาพ มีกิจกรรมสำคัญคือ

1. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติร่วมกับสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ประเมินคุณภาพตามมาตรฐาน โรงเรียนทุกโรงเรียน และทุก 2 ปี เพื่อจัดระดับคุณภาพโรงเรียน และติดตามความก้าวหน้าของคุณภาพโรงเรียนในภาพรวมของระดับประเทศ
2. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดประเมินในส่วนที่เพิ่มเติมเฉพาะของจังหวัด และใช้ผลการประเมินทั้งสองส่วน คือส่วนที่ประเมินร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติและส่วนที่ประเมินเพิ่มเติมเฉพาะของจังหวัดเอง เพื่อจัดระดับคุณภาพ โรงเรียนตามเกณฑ์ของระดับจังหวัด

3. ปรับปรุง/พัฒนามาตรฐาน โรงเรียนทุก 5 ปี (แผนพัฒนาฯ ละ 1 ครั้ง)

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า กระบวนการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ประกอบด้วย ขั้นตอนการควบคุมคุณภาพ ขั้นตอนการตรวจสอบและปรับปรุงโรงเรียน และขั้นตอนการประเมินคุณภาพ

1.3 มาตรฐานและการประกันคุณภาพตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

จํารัส นองมาก (2544) ได้กล่าวว่า พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เพราะได้กำหนดสาระบัญญัติเรื่องนี้ไว้หมวดหนึ่ง โดยเฉพาะ คือในหมวดที่ 6 ว่าด้วยมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้ตระหนักและดำเนินการในเรื่องนี้ได้ครบถ้วน ถูกต้อง สาระบัญญัติในกฎหมายฉบับนี้ ปรากฏไว้ในมาตรา 47 ถึงมาตรา 51 แต่ละมาตรา แสดงให้เห็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติของสถานศึกษา ได้ดังนี้

มาตรา 47 ให้มีการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรานี้กล่าวถึงความสำคัญของระบบการประกันคุณภาพที่จะนำไปใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานของสถานศึกษา ระบบการประกันคุณภาพมีสองลักษณะ คือ การประกันคุณภาพภายใน และการประกันคุณภาพภายนอก ซึ่งรายละเอียดในเรื่องของระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา ให้เป็นไปตามที่กำหนดกฎกระทรวง

สถานศึกษาต้องตระหนักและทำความเข้าใจเป็นเบื้องต้นเกี่ยวกับประเด็นที่กล่าวคือ การประกันคุณภาพ กับการพัฒนาการศึกษา ซึ่งทั้งสองเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ถ้าสถานศึกษาบ่งที่จะพัฒนา ก็ต้องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง สถานศึกษาที่สนับสนุนการดำเนินงานในเรื่องการประกันคุณภาพ ก็เพื่อหวังผลในเชิงพัฒนาเป็นสำคัญ การประกันคุณภาพจึงไม่ใช่เรื่องที่จะหวังจะให้ได้ประกาศนียบัตรหรือหนังสือรับรอง หรือให้ต้นสังกัดยอมรับ ฯลฯ โดยที่คุณภาพไม่ปรากฏในสถานศึกษา หรือผลผลิตไม่เป็นที่พอใจของผู้รับบริการ บุคลากรที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษาต้องมองความสัมพันธ์ระหว่างการประกันคุณภาพกับการพัฒนาของสถานศึกษาให้ถูกต้อง เพื่อจะให้เห็นคุณค่าของการประกันคุณภาพ และดำเนินการอย่างจริงจังให้เกิดผลต่อการพัฒนามากกว่านำหลักฐานมาแสดงว่าได้รับการประกันคุณภาพแล้ว

การประกันคุณภาพตามนิยามในพระราชบัญญัติเป็นเรื่องของการประเมินและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐาน ของสถานศึกษา ในเมื่อการประเมินเข้ามาเกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพของสถานศึกษา จึงทำให้เข้าใจว่าต่อไปนี่คงจะมีหน่วยประเมินมาจับผิด หรือลงโทษสถานศึกษา ซึ่งก็เป็นเรื่องที่มีความเข้าใจ ไม่ถูกต้องเช่นเดียวกัน การประเมินตามเจตนาในพระราชบัญญัตินี้ก็เพื่อต้องการให้สถานศึกษาทราบตัวเองมากยิ่งขึ้นว่า เค้น ค้อย ในเรื่องไหน เพียงใด จะได้นำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไข ให้สามารถจัดการศึกษาให้ดียิ่งๆขึ้นไป

มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษา จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการรายงานประจำปี เสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

การดำเนินงานของสถานศึกษา ตามแนวทางที่กำหนดในมาตรานี้ อาจแยกกล่าวออกเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

1. ต้องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพ
2. ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารปกติ
3. ต้องจัดทำรายงานประจำปี เสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนา และการเตรียมรับการประเมินภายนอก

การประกันคุณภาพภายในเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา มากที่สุด ถ้าสถานศึกษาได้ดำเนินการอย่างครบถ้วนและถูกต้องตามแนวทางดังกล่าว สถานศึกษา ก็ได้อยู่ในสภาพที่ได้พัฒนา และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 49 ให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็น องค์การมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินภายนอก และทำการประเมินผลการจัดการ ศึกษา เพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษาโดยคำนึงถึงความมุ่งหมาย หลักการ และแนว การจัดการศึกษาในแต่ละระดับตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ โดยให้มีการประเมินคุณภาพ ภายนอกสถานศึกษาทุกแห่ง อย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปี นับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย และ เสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

การประเมินคุณภาพสถานศึกษาจากองค์กรภายนอกจะดำเนินการ โดยสำนักงานรับรอง มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นองค์การมหาชน สำนักงานนี้มีหน้าที่ พัฒนาเกณฑ์ วิธีการปฏิบัติ และการดำเนินการที่มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษาทุกแห่ง จะต้องได้รับการประเมินอย่างน้อยหนึ่งครั้งในรอบห้าปี เกณฑ์การกำหนดในการประเมินในรอบ แรก ตามที่กำหนดในบทเฉพาะกาล มาตรา 72 ให้มีการประเมินภายนอกครั้งแรกภายในหกปี นับแต่ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีผลบังคับใช้

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาจะต้องจัดทำรายงานผลการ ประเมินของสถานศึกษา เสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสถานศึกษาที่ถูกประเมิน และ ต้น สังกัดของสถานศึกษาที่ถูกประเมิน รวมทั้งจะต้องเปิดเผยรายงานให้สาธารณชนทราบด้วย รายงาน การประเมินนี้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการปรับปรุงพัฒนาสถานศึกษา กล่าวคือ สถานศึกษาจะได้ ทราบข้อมูลว่าตัวเอง เค้น ค้อย ในเรื่องใด ควรปรับปรุงอย่างไร ต้นสังกัดได้ทราบว่าสถานศึกษาใน ความรับผิดชอบอยู่ในสภาพอย่างไร ต้องส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องอะไรบ้างอย่างไร สาธารณชน โดยเฉพาะผู้ปกครองนักเรียนจะได้ทราบการดำเนินงานของโรงเรียน หากมีสิ่งใดที่พวกเขาจะช่วยเหลือ สนับสนุนได้ก็จะ ได้ช่วยเหลือ และ ในขณะเดียวกันจะได้ช่วยติดตามปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่ โรงเรียนได้รับคำแนะนำให้ปรับปรุงแก้ไขไปด้วยอีกทางหนึ่ง

มาตรา 50 ให้สถานศึกษาให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสาร หลักฐานต่างๆ ที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษารวมทั้งผู้ปกครองและผู้

ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการปฏิบัติการกิจของสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่พิจารณาเห็นว่าเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการกิจของสถานศึกษา ตามคำขอร้องขอของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา หรือบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก ที่สำนักงานดังกล่าวรับรองที่ทำการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษานั้น

สาระมาตรฐานนี้เป็นบทบังคับให้สถานศึกษา สนับสนุนดำเนินงานของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพภายนอก ตามที่กำหนดใน มาตรา 49 กล่าวคือ สถานศึกษาจะต้องจัดเตรียมเอกสาร หลักฐาน บุคลากร ในโรงเรียน กรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับสถานศึกษา เพื่อให้ข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวกับกิจกรรมการประเมินคุณภาพภายนอก ตามที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา หรือบุคคล หรือหน่วยงานที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มอบหมายให้เป็นผู้ประเมินสถานศึกษาร้องขอ

สถานศึกษาจะปฏิเสธการปฏิบัติงานของผู้ทำหน้าที่ประเมินภายนอก ตามที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา กำหนดไม่ได้ แต่จะต้องอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ ให้ครบถ้วนตามกระบวนการประกันคุณภาพภายนอก

มาตรา 51 ในกรณีที่ผลการประเมินภายนอกของสถานศึกษาใดไม่ได้ตามมาตรฐานที่กำหนด ให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จัดทำข้อเสนอแนะ การปรับปรุง แก้ไข ต่อหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้สถานศึกษาปรับปรุงแก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนด หากมิได้ดำเนินการดังกล่าวให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา รายงานต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือคณะกรรมการเพื่อดำเนินการให้มีการปรับปรุงแก้ไข

การประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษา โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาในแต่ละมาตรฐานจะมีเกณฑ์เพื่อพิจารณาว่าคุณภาพอยู่ในระดับใด หากประเมินแล้ว เรื่องไหนยังไม่ผ่านเกณฑ์ ผู้ประเมินต้องเสนอแนะให้สถานศึกษานั้นจะต้องปรับแก้ และในบางเรื่อง ชี้นไว้จะเป็นอันตราย เกิดผลเสียหายต่อสถานศึกษา และบุคลากร ในสถานศึกษาก็จะต้องกำหนดระยะเวลาให้ดำเนินการปรับแก้ไว้ด้วย

เมื่อสถานศึกษาได้รับข้อเสนอแนะ ก็ต้องรีบดำเนินการปรับแก้ทันที หากมิได้ดำเนินการ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จะรายงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้นในระดับสูงขึ้นไป เพื่อให้ดำเนินการในสายบังคับบัญชาต่อไป

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ที่เชื่อมโยงกับการดำเนินงานของสถานศึกษาจะเห็นได้ว่าในมาตรา 47 เป็นการกล่าวนำในเรื่องระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอกเพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

มาตรา 48 กล่าวถึงการประกันคุณภาพภายใน ซึ่งเป็นเรื่องของหน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษา
 มาตรา 49 กล่าวถึงการประกันคุณภาพภายนอกเป็นเรื่องอยู่ในอำนาจหน้าที่ของสำนักงานรับรอง
 มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นองค์กรมหาชน มาตรา 50 ให้อำนาจผู้ประเมินจาก
 สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ในการขอข้อมูลและเอกสาร หลักฐาน
 ต่างๆ จากสถานศึกษา เพื่อเป็นประ โยชน์ในการประเมินภายนอก และมาตรา 51 เป็นบทบังคับสถาน
 ศึกษาให้ปรับปรุง แก้ไข ส่วนที่ยังดำเนินการ ไม่บรรลุตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดการดำเนินงาน
 เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติดังกล่าว ก็เป็นการสร้างหลักประกันในการที่สถานศึกษาจะได้จัดการ
 ศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างจริงจังและต่อเนื่องเป็นเป้าหมายสำคัญ

2. การประกันคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา

2.1 การประกันคุณภาพภายใน

ตามพระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 ในหมวดที่ 6 ที่กำหนดให้หน่วยงานต้น
 สังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและ
 มาตรฐานการศึกษาและเพื่อรับรองการประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมิน
 คุณภาพการศึกษา อย่างน้อย 1 ครั้งในทุกๆ 5 ปี ในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษานั้น สถาน
 ศึกษาจะต้องทำการประเมินภายในสถานศึกษาเอง โดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารที่
 จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจัดทำรายงานเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน
 ทราบเป็นประจำทุกปีการศึกษา

จะเห็นได้ว่ากฎหมายกำหนดให้สถานศึกษาทำเรื่องการประกันคุณภาพ เพื่อเป็นการยก
 ระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาการดำเนินการของสถานศึกษาในเรื่องนี้ จึงเป็นเรื่องที่สถาน
 ศึกษาจะต้องแสวงหาสภาพที่ดีกว่า ได้ปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่ยังขาดตกบกพร่อง ได้ทำงาน ไปสู่
 เป้าหมายที่กำหนดได้ชัดเจน ถูกต้อง จึงเป็นเรื่องที่ให้คุณภาพมากกว่าให้โทษถ้าทุกคนมีความมุ่งหวังที่
 ยากจะเห็นองค์กร ได้รับการพัฒนา

จากนิยามของ “การประกันคุณภาพภายใน” ที่ระบุไว้ในมาตรา 4 ของ พ.ร.บ. ฉบับนี้
 หมายความว่า “ การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของสถาน
 ศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง หรือหน่วยงานต้นสังกัด ที่มีหน้าที่ดูแลสถาน
 ศึกษา นั้น” ซึ่งทำให้เห็นว่าการประกันคุณภาพภายใน เป็นเรื่องที่คนในองค์กรทำกันเอง โดยไม่ต้อง
 อาศัยคนนอก อย่างเช่น การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา บุคลากรในสถานศึกษาจะเป็นผู้คอย
 ตรวจสอบติดตามการดำเนินงานในสถานศึกษาด้วยพวกเขาเอง จึงเป็นเรื่องที่ไม่น่าจะเกิดความลำบาก

ยุ่งยากอะไรเพราะไม่ต้องอาศัยคนอื่นมาช่วยทำให้ เพียงแต่นุคกลางเหล่านั้นมีความมุ่งมั่นที่อยากจะปรับปรุงพัฒนางานในความรับผิดชอบ โดยอาศัยการประเมินเป็นพื้นฐานอย่างจริงและต่อเนื่อง

สาระสำคัญที่ระบุไว้ในมาตรา 48 ของ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอาจสรุปประเด็นที่สถานศึกษาต้องปฏิบัติได้ 3 ประการคือ

1. ต้องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายใน
2. ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานปกติ
3. ต้องจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ และรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

การทำการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จควรต้องอาศัยการปฏิบัติที่ครบถ้วนทั้งสามประการ กล่าวคือ ต้องมีการกำหนดระบบการประกันคุณภาพภายในให้เหมาะสมกับสถานศึกษา แล้วนำระบบที่กำหนดดังกล่าวมาปฏิบัติกันอย่างจริงจังจึงเป็นการบริหารงานปกติ เมื่อทำไปแล้วสิ้นปีหนึ่งๆ ก็ต้องจัดทำรายงานผลการดำเนินงานที่แสดงให้เห็นความเคลื่อนไหวของแต่ละเรื่อง เพื่อเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ใช้ผลจากการรายงานในการปรับปรุงพัฒนาต่อไป และทำอยู่เช่นนี้อย่างต่อเนื่องสถานศึกษาที่ใช้ระบบการประกันคุณภาพภายในก็จะมั่นใจได้ว่าคุณภาพของสถานศึกษานั้นเป็น ไปในทางบวกอยู่ตลอดเวลาจะ ไม่อยู่กับที่หรือเสื่อมลง

การจัดระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ระบบการประกันคุณภาพภายใน หมายถึง ระบบการประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น สถานศึกษาจะต้องพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในให้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารและการปฏิบัติงาน โดยคำนึงถึงหลักและกระบวนการดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 11)

หลักการ

หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา มี 3 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายใน คือ การที่สถานศึกษาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ไม่ใช่เป็นการจับผิดหรือทำให้บุคคลเสียหน้า โดยเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

2. การที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายข้อ 1 ต้องทำให้การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ใช่เป็นกระบวนการที่แยกส่วนมาจากการดำเนินงานตามปกติของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาจะต้องวาง

แผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการที่มีเป้าหมายชัดเจนทำตามแผนตรวจสอบประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบที่มีความโปร่งใสและจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพการทำงาน

3. การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู และบุคลากรอื่นๆในสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตามประเมินผล พัฒนาปรับปรุง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ เป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคม และประเทศชาติ

กระบวนการการประกันคุณภาพภายใน

กระบวนการการประกันคุณภาพภายในตามแนวคิดของระบบการประกันคุณภาพมี 3 ขั้นตอนคือ (สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 7)

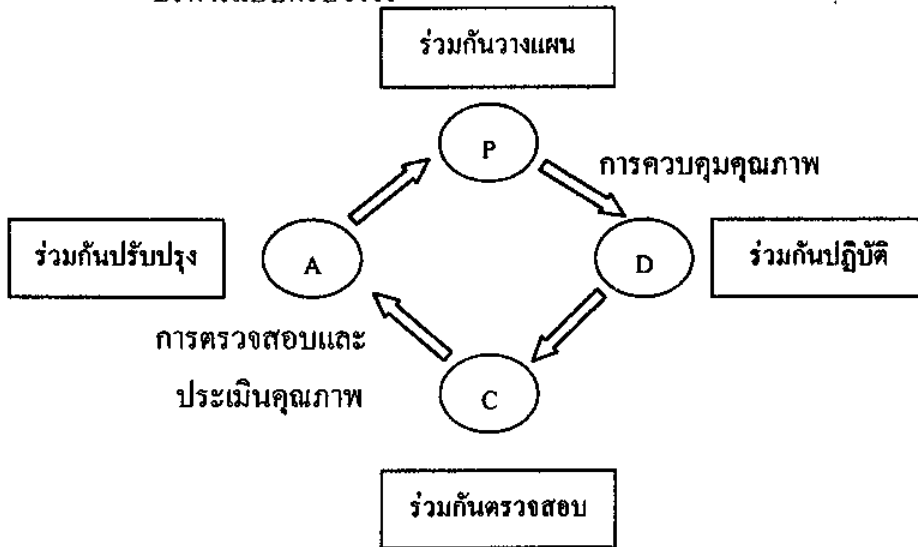
1. การควบคุมคุณภาพ
2. การตรวจสอบคุณภาพ
3. การประเมินคุณภาพ

กระบวนการการประกันคุณภาพภายในตามแนวคิดหลักการบริหารที่เป็นกระบวนการครบวงจร (PDCA) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ

1. การมีส่วนร่วมการวางแผน (Planning)
2. การร่วมกันปฏิบัติตามแผน (Doing)
3. การร่วมกันตรวจสอบ (Checking)
4. การร่วมกันปรับปรุง (Action)

เมื่อพิจารณากระบวนการประกันคุณภาพภายในตามแนวคิดของระบบการประกันคุณภาพและแนวคิดของการบริหารแบบครบวงจรจะเห็นได้ว่ามีความสัมพันธ์กัน ดังภาพประกอบต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 :10)

ภาพประกอบที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดของระบบการประกันคุณภาพและแนวคิดของการบริหารแบบครบวงจร



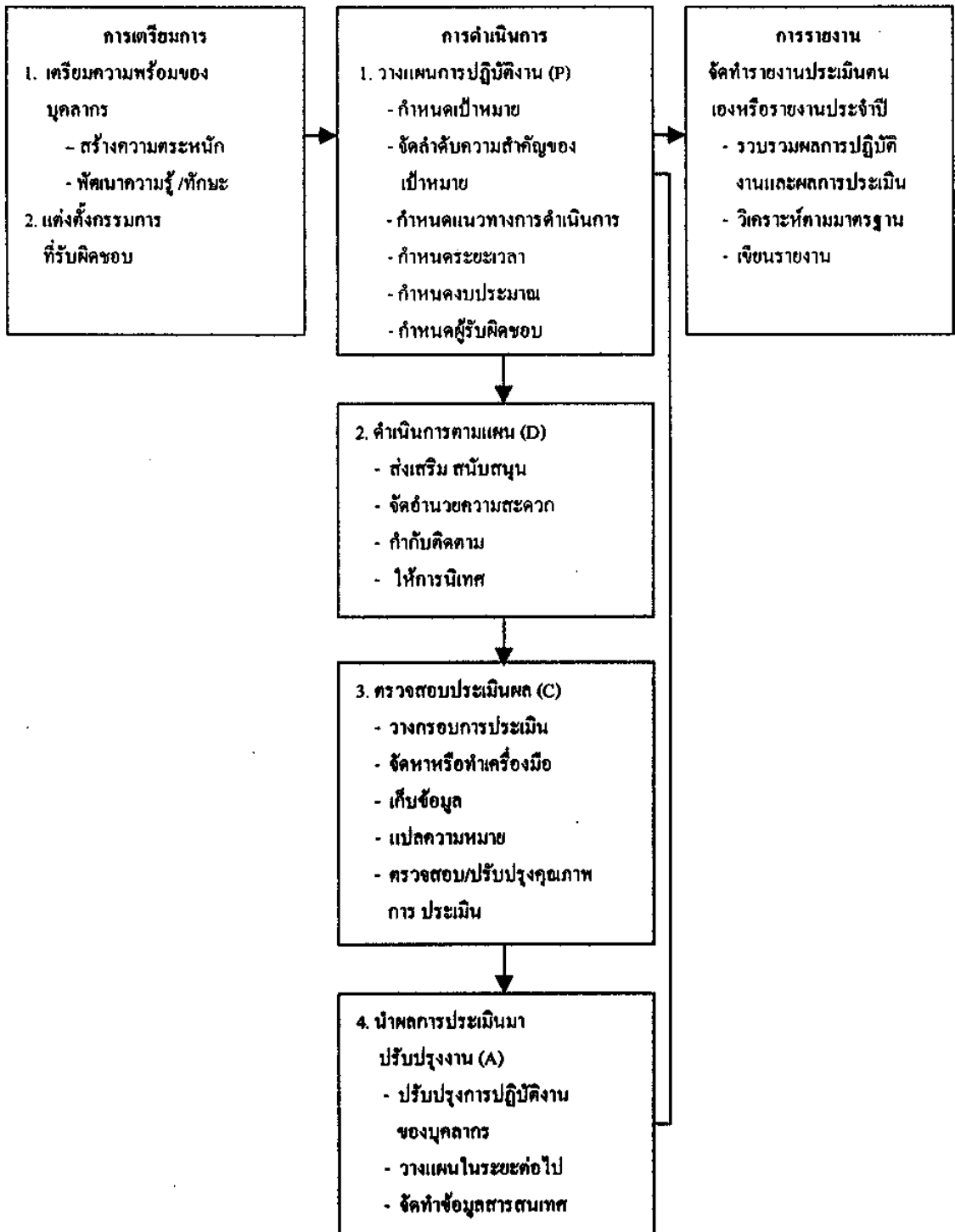
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2546 : 10

ขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน

ระบบการประกันคุณภาพภายในเป็นเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการบริหารงานอย่างมีคุณภาพหรือวงจร PDCA ในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารและการทำงานนั้นจะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นผลที่ได้จากการวิจัยในสถานศึกษานำร่อง ได้แก่ ผู้บริหารจะต้องมีความตระหนัก เข้าใจมีส่วนส่งเสริม สนับสนุน และร่วมคิด ร่วมทำ รวมทั้งจะต้องมีการทำงานเป็นทีม โดยบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาต้องได้รับการเตรียมพร้อมให้มองเห็นคุณค่า และมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ร่วมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยมีการติดตามและกำกับดูแลการดำเนินการประกันคุณภาพภายในอย่างเป็นระบบ

ในการดำเนินการประกันคุณภาพภายในโดยคำนึงถึงเงื่อนไขข้างต้น ควรมีการเตรียมการเพื่อสร้างความพร้อมให้แก่บุคลากร หลังจากนั้น บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องจึงร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันตรวจสอบ และร่วมกันปรับปรุง โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด ดังในภาพประกอบที่ 2 ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน



การเตรียมการก่อนดำเนินการประกันคุณภาพภายใน

การพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพภายในให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารและการจัดการเรียนการสอน ควรจะต้องมีการเตรียมการที่มีความสำคัญคือ

1. การเตรียมความพร้อมของบุคลากร

1.1 การสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของการประกันคุณภาพภายใน และการทำงานเป็นทีม การประกันคุณภาพภายในเป็นเรื่องที่ทุกคนในสถานศึกษาต้องร่วมกันทำงานเป็นทีม จึงจำเป็นต้องให้ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องปลูกจิตสำนึกและสร้างความตระหนักให้บุคลากรมองเห็นคุณค่า และมีความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายใน

1.2 การพัฒนาความรู้และทักษะเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายใน บุคลากรส่วนใหญ่ยังเข้าใจวิธีการการประกันคุณภาพภายในค่อนข้างน้อย และไม่รู้อาจจะดำเนินการอย่างไรในแต่ละขั้นตอน รวมทั้งยังขาดทักษะในการประเมินตนเอง จึงควรฝึกอบรมให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถดำเนินการประกันคุณภาพได้

2. การแต่งตั้งคณะกรรมการ ถึงแม้ว่าการประกันคุณภาพภายในจะเป็นภารกิจของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา แต่ในการดำเนินงานจำเป็นจะต้องมีผู้รับผิดชอบในการประสานงาน กำกับดูแล ช่วยเหลือ สนับสนุนให้ทุกฝ่ายทำงานร่วมกัน และเชื่อมโยงกันเป็นทีม ดังนั้นจะต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงาน ซึ่งการแต่งตั้งคณะกรรมการจะต้องพิจารณาจากแผนภูมิโครงสร้างการบริหาร ฝ่ายที่รับผิดชอบงานใด ควรอยู่ในคณะกรรมการที่รับผิดชอบการพัฒนาและการประกันคุณภาพที่เกี่ยวข้องกับงานนั้น เช่น ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ อาจารย์ประจำชั้น อาจารย์ประจำวิชา ควรเป็นกรรมการรับผิดชอบงานการประกันคุณภาพด้านการเรียนการสอนเป็นต้น ซึ่งจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพและมีการเชื่อมโยงกันในการพัฒนาคุณภาพด้านต่างๆ ได้ครอบคลุมทุกด้าน

การดำเนินการประกันคุณภาพภายใน

การดำเนินการประกันคุณภาพภายในประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบประเมินผล และการปรับปรุง ซึ่งทุกฝ่ายจะต้องดำเนินการร่วมกันทุกขั้นตอน โดยมีรายละเอียดแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การวางแผน การวางแผนเป็นการคิดเตรียมการล่วงหน้าเพื่อจะทำงานสำเร็จและมีประสิทธิภาพ ในการวางแผนจะต้องกำหนดเป้าหมาย แนวทางการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบ ระยะเวลา และทรัพยากรที่ต้องใช้ เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ สถานศึกษาควรมีการจัดทำแผนต่างๆคือ แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา แผนการประเมินคุณภาพการศึกษา แผน

งบประมาณ ซึ่งในการทำแผนต่าง ๆ นั้น ควรวางแผนประเมินผลไปพร้อมกันด้วย เพื่อใช้กำกับ

ตรวจสอบการปฏิบัติงานว่าเป็นไปตามแผนเพียงใด ใช้วิธีการ รูปแบบอย่างไรในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล แผนการประเมินที่ตีควรรสคคต้องเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานตามปกติในชีวิตประจำวันของผู้บริหาร ครู และนักเรียน

ขั้นตอนของการวางแผน

1.1 การกำหนดเป้าหมาย การวางแผนเริ่มจากการกำหนดเป้าหมาย ที่แสดงถึงคุณลักษณะหรือคุณภาพที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา ซึ่งควรระบุให้ชัดเจนในธรรมนูญสถานศึกษา และใช้เป็นหลักหรือทิศทางในการดำเนินงานของสถานศึกษา หลังจากนั้นก็จัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการ ให้เป็นไปตามเป้าหมายหรือมาตรฐานการศึกษาซึ่งควรครอบคลุมคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของผู้เรียนที่พึงประสงค์ การบริหารจัดการ หลักสูตร และการเรียนการสอน ทรัพยากร สภาพแวดล้อม การประเมินผล การกำกับตรวจสอบ และการรายงาน

1.2 การจัดลำดับความสำคัญของเป้าหมาย ซึ่งจะช่วยให้การวางแผนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพราะสถานศึกษาจะต้องทราบเป้าหมายต่างๆที่ต้องการนั้น เป้าหมายใดสำคัญมากน้อยเพียงใด เพื่อกำหนดกิจกรรม บุคลากร ทรัพยากร และช่วงระยะเวลาที่จะดำเนินการในการพัฒนาเป้าหมายนั้นๆ ให้เหมาะสม

1.3 การกำหนดแนวทางการดำเนินงานหรือวิธีการปฏิบัติ คือการนำเป้าหมายที่มีลักษณะเป็นความคิดเชิงนามธรรม มาทำเป็นรูปธรรมในการปฏิบัติ โดยคิดโครงการหรือกิจกรรมที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ รวมทั้งกำหนดตัวบ่งชี้ วัดความสำเร็จ

1.4 การกำหนดระยะเวลา ในการทำแผนควรมีการกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินงานของโครงการหรือกิจกรรมต่างๆในแผนด้วย เพราะผู้ปฏิบัติจะได้ทราบว่าจะใดควรจะต้องดำเนินการให้เสร็จเมื่อไร ต้องเร่งดำเนินการก่อน หรืออาจรอได้ และยังเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารหรือผู้ที่มีหน้าที่กำกับดูแล จะได้ติดตามงานได้ว่า มีความก้าวหน้าตามแผนเพียงใด

1.5 การกำหนดงบประมาณ ควรคิดงบประมาณที่จะต้องจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ ค่าตอบแทน และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่างๆตามแผนอย่างรอบคอบ และให้เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนมากที่สุด

1.6 การกำหนดผู้รับผิดชอบ การกำหนดผู้รับผิดชอบที่เหมาะสมในการดำเนินการเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้แผนดังกล่าวบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรกำหนดไว้ในแผนให้ชัดเจนว่าเรื่องใดเป็นหน้าที่รับผิดชอบของใครบ้าง

2. การปฏิบัติตามแผน เมื่อสถานศึกษาได้วางแผนการปฏิบัติงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว บุคลากรก็ต้องร่วมกันดำเนินการตามแผนที่จัดทำไว้ โดยในระหว่างการดำเนินงานต้องมีการเรียนรู้เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา และควรมุ่งเน้นประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งในระหว่างการปฏิบัติ

งาน ผู้บริหารต้องกำกับและติดตามว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือแผนที่กำหนดไว้ ว่ามีปัญหาหรือไม่ หากไม่เป็นไปตามแผนหรือมีปัญหาจะ ได้ให้การนิเทศหรือปรับปรุงแก้ไข

3. การตรวจสอบประเมินผล การประเมินผล เป็นกลไกสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลย้อนกลับ ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานที่ผ่านมาว่าบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้เพียงใด ต้องปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใดบ้าง ซึ่งในระหว่างที่สถานศึกษาดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ ควรมีการตรวจสอบประเมินผลเป็นระยะๆ เพื่อพิจารณาว่า การดำเนินการเป็นไปในทิศทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายหรือมาตรฐาน และตัวบ่งชี้ที่กำหนดในแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการหรือไม่ เพียงใด มีจุดอ่อน จุดแข็งประการใด มีส่วนใดที่ต้องปรับปรุง

จากการสรุปสังเคราะห์กิจกรรมการตรวจสอบประเมินผลภายในตามพื้นฐานแนวคิดของการประเมินที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Base Evaluation) พบว่ากิจกรรมที่ต้องดำเนินการประกอบด้วย

3.1 การวางกรอบการประเมิน กรอบการประเมินต้องเชื่อมโยงกับเป้าหมายคุณภาพหรือมาตรฐานการศึกษา ที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการ เพื่อกำหนดว่าจะประเมินอะไร เรื่องใด มีอะไรเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการดำเนินงานตามเป้าหมาย ต่อจากนั้นจึงพิจารณาค่าไปว่าตัวบ่งชี้เหล่านั้นจะต้องใช้ข้อมูลอะไร แล้วสำรวจว่าสถานศึกษามีข้อมูลนั้นแล้วหรือยัง ถ้ามีอยู่แล้ว ก็ไม่ต้องเก็บข้อมูลใหม่ ถ้ายังไม่มีข้อมูล ก็ต้องเก็บใหม่ โดยพิจารณาว่าข้อมูลที่ต้องการนั้นจะใช้เครื่องมือชนิดใด และเก็บข้อมูลจากใคร วิเคราะห์อย่างไร รวมทั้งกำหนดเกณฑ์การประเมิน ช่วงเวลาผู้รับผิดชอบในการประเมินเพื่อสะดวกในการกำกับ ติดตามงานของคณะกรรมการและผู้บริหาร

3.2 การจัดหาและจัดทำเครื่องมือ เครื่องมือที่กำหนดสำหรับใช้ในการเก็บข้อมูลนั้น ไม่จำเป็นต้องจัดใหม่ทั้งหมด ถ้ามีอยู่แล้วสามารถนำมาใช้ได้เลย แต่ถ้ายังไม่ได้มาตรฐานก็ต้องปรับปรุงให้มีคุณภาพ โดยการนำไปทดลองใช้และปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริง

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล สถานศึกษาควรวางแผนการจัดเก็บข้อมูลให้สอดคล้องกับการทำงานปกติของสถานศึกษาให้มากที่สุด การจัดเก็บข้อมูลจะครอบคลุมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพียงใด ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการประเมิน

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลของสถานศึกษานั้น ผู้รับผิดชอบควรร่วมกันพิจารณากรอบการวิเคราะห์ว่าข้อมูลแต่ละประเด็นจะวิเคราะห์ในระดับใด ระดับบุคคล ระดับห้องเรียน หรือระดับภาพรวมของสถานศึกษา เช่น ถ้าระดับรายบุคคล ครูผู้สอนจะเป็นผู้รับผิดชอบ วิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกต หรือตรวจผลงาน เพื่อหาจุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุง ของผู้เรียนแต่ละคนตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้แต่ละตัว และถ้าวิเคราะห์ในภาพรวม ก็อาจเป็นการวิเคราะห์ใน

ระดับห้องเรียน ระดับหมวดวิชา ระดับสถานศึกษา ฯลฯ ผู้รับผิดชอบจะต้องศึกษาลักษณะของข้อมูลเพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมในการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว

3.5 การแปลความหมาย ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์จะนำมาใช้ประโยชน์ได้ก็ต่อเมื่อสถานศึกษาได้แปลความหมายของข้อมูล โดยมีการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ในการตัดสินใจ โดยคณะกรรมการจะต้องร่วมกันกำหนดให้เหมาะสมกับสภาพบริบทของสถานศึกษา ด้วยการพิจารณาข้อมูลผลการดำเนินการที่ผ่านมาของสถานศึกษาประกอบกับเกณฑ์ของที่อื่นว่าเป็นอย่างไร เพื่อกำหนดเกณฑ์ในการตัดสินใจ

3.6 การตรวจสอบ/ปรับปรุงคุณภาพการประเมิน ซึ่งจำเป็นต้องมีการตรวจสอบกระบวนการและผลการประเมินว่า มีความเหมาะสม ถูกต้องและน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด ซึ่งผู้เกี่ยวข้องควรมีการประชุมร่วมกันเป็นระยะๆ เพื่อจะได้หาวิธีการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการประเมินคุณภาพให้มีประสิทธิภาพ มีความถูกต้องและเชื่อถือได้

4. การนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน เมื่อบุคคลแต่ละคนแต่ละฝ่ายมีการประเมินผลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ต้องส่งผลให้คณะกรรมการที่รับผิดชอบ มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แปลผลในภาพรวมทั้งหมด แล้วนำเสนอผลการประเมินต่อผู้เกี่ยวข้อง เช่น ครูประจำชั้น ครูประจำวิชา ผู้บริหาร เพื่อนำผลไปพัฒนางานของตนเองต่อไป

การจัดทำรายงานประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี

เมื่อสถานศึกษาได้ดำเนินการตามแผนและมีการประเมินผลภายในเสร็จเรียบร้อยแล้ว ในช่วงปลายปีการศึกษาจะต้องจัดทำรายงานการประเมินตนเองหรือรายงานประจำปีเพื่อเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่มได้รับทราบเพื่อแสดงความรับผิดชอบในการจัดการศึกษา และพร้อมที่จะได้รับการประเมินจากภายนอก โดยจะต้องดำเนินการรวบรวมข้อมูลผลการดำเนินงานและผลการประเมินวิเคราะห์และสังเคราะห์จำแนกตามมาตรฐานการศึกษา และเขียนรายงาน

สุวิมล ว่องวานิช (2543 :13) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการประเมินผลภายในสถานศึกษาไว้ดังนี้คือ

1. ศึกษาหรือกำหนดนโยบายและทิศทาง การดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นเป้าหมายของการประเมินผล
2. ตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานด้านการประเมินผลภายใน ซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ได้แก่ ชุมชนบริเวณ โรงเรียน ผู้บริหาร บุคลากรในสถานศึกษา ทั้งครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ นักเรียน และกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน
3. วางแผนการประเมินภายใน

3.1 กำหนดเป้าหมายของการประเมิน

3.2 กำหนดวิธีการประเมิน

3.3 เตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

3.4 วางแผนเก็บข้อมูล วิเคราะห์ สรุปและรายงานผล

4. ลงมือทำการประเมิน

4.1 กระตุ้นกำกับการประเมินผลให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้

4.2 รายงานผลการประเมิน สรุปจุดแข็งจุดอ่อน ของสถานศึกษา และเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้อง ทราบ เช่น ผู้บริหาร ครูอาจารย์ ชุมชนบริเวณ โรงเรียน นักเรียน

4.3 วางแผนการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานของสถานศึกษาตามแนวทางที่เลือกใช้

4.4 ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานของสถานศึกษาตามแนวทางที่เลือกใช้

4.5 ตรวจสอบผลการดำเนินงานว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการบรรลุหรือไม่

จากที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษานั้น จะต้องมองให้เป็นกระบวนการที่ชัดเจน ทุกเรื่องจะต้องมีการวางแผน มีการปฏิบัติตามแผน การประเมิน และการปรับปรุง การนำเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษาเข้ามานั้นจะไม่ช่วยเฉพาะเรื่องการประกันอย่างเดียว แต่ช่วยเรื่องการวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผล จนครบวงจรการเรียนรู้ของผู้เรียน วงจรการสอนของครู วงจรการบริหารของผู้บริหาร วงจรการดำเนินงานของคณะกรรมการสถานศึกษา และวงจรการดำเนินงานของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา

มาตรฐานของการประเมินผลภายใน

สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, (2543 : 14) ได้กล่าวว่า ผู้ประเมินจะต้องออกแบบการประเมินให้ได้คุณภาพตามเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

1. มาตรฐานด้านประโยชน์จากการประเมิน (Utility Standard) ผลการประเมินต้องให้ข้อมูลตรงตามที่ใช้ผลการประเมินอย่างรู้และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานได้จริง

2. มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standard) วิธีการที่ใช้ในการประเมินจะต้องมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติจริง ประหยัด คุ้มค่าและเหมาะสม

3. มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standard) วิธีที่ใช้ในการประเมินต้องไม่ส่งผลกระทบต่อผู้เกี่ยวข้องกับการประเมิน เช่น ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายกับผู้ให้ข้อมูล

4. มาตรฐานด้านความถูกต้อง (Accuracy Standard) วิธีการที่ใช้ในการประเมินต้องมีความถูกต้อง ให้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ เช่น เครื่องมือที่ใช้ต้องสามารถวัดตัวบ่งชี้ที่ต้องการวัดได้จริง มีความครบถ้วนสมบูรณ์ตามตัวบ่งชี้ที่ต้องการวัด

กิจกรรมสำหรับการดำเนินการประเมินผลภายในของสถานศึกษา

สถาบันส่งเสริมการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ, (2543 : 23-100) ได้กล่าวว่า ในการดำเนินการประเมินผลภายในสถานศึกษาจะต้องดำเนินการดังนี้

1. การเตรียมความพร้อม เป็นการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับความรู้และความเข้าใจ เจตคติที่ดีของบุคลากรในสถานศึกษา พร้อมทั้งสร้างแรงจูงใจและตั้งคณะทำงาน รวมทั้งการเตรียมความพร้อมด้านทรัพยากรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องหรือสนับสนุนการประเมินภายใน เช่น ข้อมูลพื้นฐานของบุคลากรทั้งหมดในสถานศึกษา การแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินภายในของสถานศึกษา ปฏิทินการปฏิบัติงาน และการกำกับติดตามการประเมินผลภายใน

2. การศึกษาสภาพและผลการดำเนินงานของสถานศึกษาที่ผ่านมา เป็นกระบวนการรวบรวมและนำข้อมูลพื้นฐานรวมทั้งผลการดำเนินงานของสถานศึกษาที่ผ่านมาแล้ว มาแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดทราบเพื่อพิจารณาตัดสินใจในการกำหนดแนวทางการประเมินและการพัฒนาสถานศึกษาของตนเอง ซึ่งวิธีการดำเนินการคือ จัดทำรายงานสภาพการดำเนินงานของสถานศึกษาให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้นำมาเป็นข้อมูลพิจารณา ตัดสินใจดำเนินการต่างๆ

3. การทำความเข้าใจเกี่ยวกับบุคลากรในสถานศึกษาและผลการดำเนินงานของสถานศึกษา เป็นการนำเสนอรายงานผลการดำเนินงานของสถานศึกษาให้ทุกฝ่ายเข้าใจตรงกันและพร้อมที่จะร่วมมือกันในการดำเนินงานประเมินผลภายใน

4. การกำหนดจุดประสงค์ของการประเมินมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่จะใช้ในการประเมิน เป็นการกำหนดเป้าหมายที่บุคลากรทุกคนในสถานศึกษารับรู้และร่วมกันจัดทำมีการตรวจสอบการทำงานของตนเองในด้านใด เรื่องใดบ้าง เช่น สำรวจความคิดเห็นของบุคลากรทุกฝ่ายว่าต้องให้คณะกรรมการดำเนินงานประเมินผลภายในเรื่องใดบ้าง อย่างไรบ้าง หรือให้บุคลากรทุกฝ่ายศึกษา มาตรฐานและตัวบ่งชี้เปรียบเทียบกับกิจกรรมที่สถานศึกษาดำเนินงานอยู่ว่า กิจกรรมใดที่ควรทำและยังไม่ได้จัดทำ กิจกรรมใดที่ทำอยู่แล้ว และกิจกรรมใดที่ต้องทำเพิ่มเติม แล้วกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินให้ครอบคลุมความต้องการของบุคลากร

5. การกำหนดกรอบการประเมิน เป็นการกำหนดแนวทางในการทำการประเมินผลว่าจะดำเนินการอย่างไร เมื่อใด และใครเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องใด ซึ่งวิธีการประเมินขึ้นอยู่กับลักษณะของตัวบ่งชี้

6. การกำหนดเกณฑ์การประเมิน ซึ่งต้องกำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินตัวบ่งชี้ และต้อง ตรวจสอบความเหมาะสมของเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินตัวบ่งชี้

7. กำหนดวิธีการที่ใช้ในการประเมิน คณะกรรมการผู้รับผิดชอบประเมินเลือกวิธีการ เครื่องมือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล รูปแบบสอบถาม โครงสร้างคำถามที่จะใช้ และการสร้างเครื่องมือการ ประเมิน โดยเริ่มตั้งแต่สร้างคำถาม ตรวจสอบคุณภาพ ทดลองใช้ ปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริง

8. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการกำหนดแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลที่จัดเก็บมาให้ สอดคล้องกับลักษณะของข้อมูลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

9. การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของสถานศึกษา เป็นการนำผลการประเมินมาใช้วิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง ของสถานศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองของสถานศึกษา

10. แนวทางการพัฒนาสถานศึกษา เป็นการนำจุดอ่อนที่ค้นพบมาวิเคราะห์สาเหตุเพื่อทำ การปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐานต่อไป ซึ่งจะต้องวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้ ผลการดำเนินงานไม่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน แล้วกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหา จากนั้นพัฒนา สถานศึกษาดำเนินการที่กำหนด

11. จัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง เป็นการจัดทำรายงานผลประเมินตนเองให้ผู้เกี่ยวข้อง ทั้งหมดยอมรับรู้และเพื่อรับรองการประเมินคุณภาพภายนอก

12. การใช้ประโยชน์จากการประเมินตนเอง เป็นการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ เพื่อพัฒนาปรับปรุงตนเองของทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้อง

2.2 การประเมินคุณภาพภายนอก

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2543 : 1) ได้ให้ความหมาย ของการประเมินคุณภาพภายนอก คือ การประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา การติดตาม ตรวจสอบ คุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา โดยผู้ประเมินภายนอก เพื่อมุ่งให้มีการพัฒนา คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น ส่วน สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ (2543 : 10) ได้กล่าวไว้ว่า การประเมินภายนอก คือ กระบวนการตรวจสอบคุณ ภาพการดำเนินงานของหน่วยงาน : ซึ่งกระทำโดยกลุ่มบุคคลที่เป็นนักประเมิน โดยมีอาชีพ เพื่อให้ ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณค่าของหน่วยงาน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการทำงานและเป็นหลัก ประกันคุณภาพการดำเนินงานของหน่วยงาน ว่าได้มาตรฐานหรือไม่เพียงใด ซึ่งมีความสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, (2543 ก : 11) ที่ได้ให้ความหมายไว้ว่า การ ประเมินภายนอก หมายถึง การประเมินผล และการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการ ศึกษาของสถานศึกษาจากภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา เพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษา หรือบุคคล หรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง เพื่อ ให้มีการพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า การประเมินคุณภาพภายนอก เป็นการประเมิน ติดตาม ตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา โดยผู้ประเมินภายนอก เพื่อให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

หลักการของการประเมินคุณภาพภายนอก

การประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา เป็นเครื่องมือสำคัญในการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษามุ่งความเป็นเลิศอย่างต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่ความมีมาตรฐานทางการศึกษา และเป็นที่ยอมรับระดับสากล สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา,(2543 ก:3) กล่าวถึงหลักการสำคัญของการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไว้ 5 ประการคือ

1. เป็นการประเมินเพื่อมุ่งให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ไม่ได้มุ่งเรื่องการตัดสินใจ การจับผิด หรือการให้คุณ-ให้โทษ
2. ยึดหลักความเที่ยงตรง เป็นธรรม โปร่งใส มีหลักฐานข้อมูลตามสภาพความเป็นจริง และมีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้
3. มุ่งสร้างความสมดุลระหว่างเสรีภาพทางการศึกษากับจุดมุ่งหมายและหลักการศึกษาแห่งชาติ โดยให้มีเอกภาพเชิงนโยบาย แต่มีความหลากหลายในทางปฏิบัติที่สถานศึกษาสามารถกำหนดเป้าหมายเฉพาะและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เต็มศักยภาพของสถานศึกษาและผู้เรียน
4. มุ่งเน้นในการส่งเสริมและการประสานงานในลักษณะกัลยาณมิตรมากกว่าการกำกับและควบคุม
5. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการประเมินคุณภาพและการพัฒนาการจัดการศึกษาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การประเมินคุณภาพภายนอกเป็นการประเมินเพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ยึดความเที่ยงตรง เป็นธรรม และมุ่งเน้นการส่งเสริมให้เกิดการประสานงานและมีส่วนร่วมในการประเมินคุณภาพจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์ของการประเมินคุณภาพภายนอก

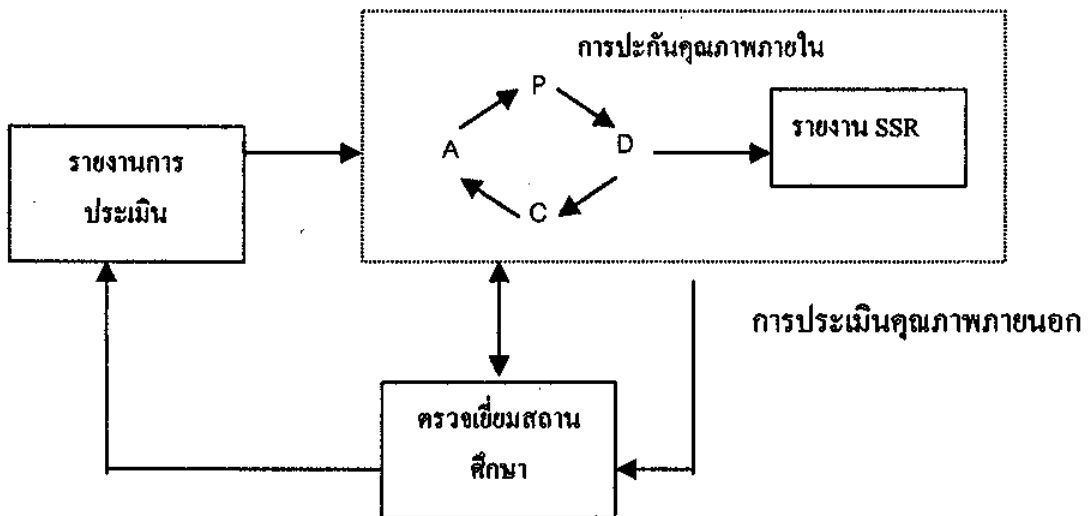
1. เพื่อตรวจสอบ ยืนยันสภาพจริงในการดำเนินงานของสถานศึกษาและประเมินคุณภาพการศึกษามาตรฐานการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ตามกรอบแนวทางและวิธีการที่สำนักงานกำหนด และสอดคล้องกับระบบการประกันคุณภาพของสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด
2. เพื่อให้ได้ข้อมูลซึ่งจะช่วยสะท้อนให้เห็นจุดเด่น-จุดด้อย ของสถานศึกษาเงื่อนไขของความสำเร็จและสาเหตุของปัญหา

3. เพื่อช่วยเสนอแนะแนวทางปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาแก่สถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด
4. เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพและประกันคุณภาพภายในอย่างต่อเนื่อง
5. เพื่อรายงานผลการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างการประกันคุณภาพภายในกับการประเมินภายนอก

จรัส นองมาก (2544 : 109-111) ได้กล่าวว่า การประกันคุณภาพภายในกับการประเมินภายนอกเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องอยู่ในระบบเดียวกัน คือ ต่างก็เกื้อหนุนเพื่อการพัฒนาคุณภาพซึ่งกันและกัน มีความสัมพันธ์กันระหว่างการดำเนินงานทั้งสองลักษณะอาจจะแสดงในภาพประกอบดังนี้

ภาพประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างการประกันคุณภาพภายในกับการประเมินภายนอก



ที่มา : จรัส นองมาก, 2544 :110

จากภาพประกอบที่ 3 ในกรอบสี่เหลี่ยมเส้นประเป็นกิจกรรมของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ส่วนที่อยู่กรอบนอกเป็นกิจกรรมของการประเมินคุณภาพภายนอก การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาคือ การดำเนินงานตามวงจร PDCA คือ การวางแผน(Plan) มีการปฏิบัติตามแผน (Do) มีการตรวจสอบ (Check) และมีการปรับปรุง (Act) เมื่อสถานศึกษาดำเนินตามวงจรการประกันคุณภาพโดยมีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องแล้ว สถานศึกษาต้องมีการจัดทำ

รายงานประจำปี (Self Study Report หรือ SSR) การดำเนินการในกิจกรรมต่างๆดังกล่าวถือเป็นเรื่องปกติที่สถานศึกษาจะต้องปฏิบัติเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าคุณภาพการศึกษาจะดีขึ้นเรื่อยๆ

เมื่อจะมีการประเมินภายนอกซึ่งกฎหมาย กำหนดว่าต้องดำเนินการทุกๆห้าปี สถานศึกษาจะต้องจัดทำรายงานการประเมินตนเองที่ได้จัดทำมาแล้วนับแต่ได้มีการประเมินครั้งสุดท้ายเฉพาะในการประเมินในรอบแรก คงต้องสรุปรายงานการประเมินตนเองเท่าที่ได้ดำเนินการจริงๆ ว่าสถานศึกษาได้เริ่มจัดทำรายงานประเมินตนเองมาแล้วกี่ปีก็สรุปจากรายงานเหล่านั้น ส่งไปให้ สมศ. เพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาวิเคราะห์ เตรียมการเพื่อตรวจเยี่ยมสถานศึกษาต่อไป ในขั้นตอนการตรวจเยี่ยมสถานศึกษาผู้ประเมินจะต้องร่วมปฏิบัติกับบุคลากรของสถานศึกษาเพื่อตรวจค้นหาหลักฐานยืนยันการดำเนินงานจริงๆ ในแต่ละด้านตามเกณฑ์ที่ผู้ประเมินกำหนดว่าสถานศึกษาดำเนินการ ได้ถูกต้องครบถ้วนมากน้อยแค่ไหน ในกรณีที่ต้องปรับปรุงแก้ไข ทั้งผู้ประเมิน และผู้ถูกประเมินจะร่วมพิจารณาแสวงหาแนวทางปฏิบัติเหมาะสมด้วยกัน ลักษณะการตรวจเยี่ยมสถานศึกษาของผู้มาประเมินภายนอก จึงเป็นการทำงานในลักษณะกัลยาณมิตร ไม่ได้มุ่งจับผิด หรือตัดสินให้คุณให้โทษแต่อย่างใด ผลจากการตรวจเยี่ยมคือการจัดทำรายงานการประเมินเพื่อแสดงข้อเท็จจริงว่าสถานศึกษาปฏิบัติได้ดีสมควรเป็นเยี่ยงอย่างในเรื่องไหนบ้าง ที่ยังปฏิบัติไม่สมบูรณ์ถูกต้องเรื่องไหนบ้าง ในเรื่องที่ยังปฏิบัติไม่ดี ยังบกพร่องอยู่ ก็จะมีข้อเสนอแนะว่าควรจะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไร รายงานนี้ก็จะส่ง ไปยังสถานศึกษาดั้นสังกัดและเปิดเผยต่อสาธารณชน ซึ่งผลจากการรายงานก็เป็นข้อมูลให้สถานศึกษาปรับปรุงแก้ไขต่อไป

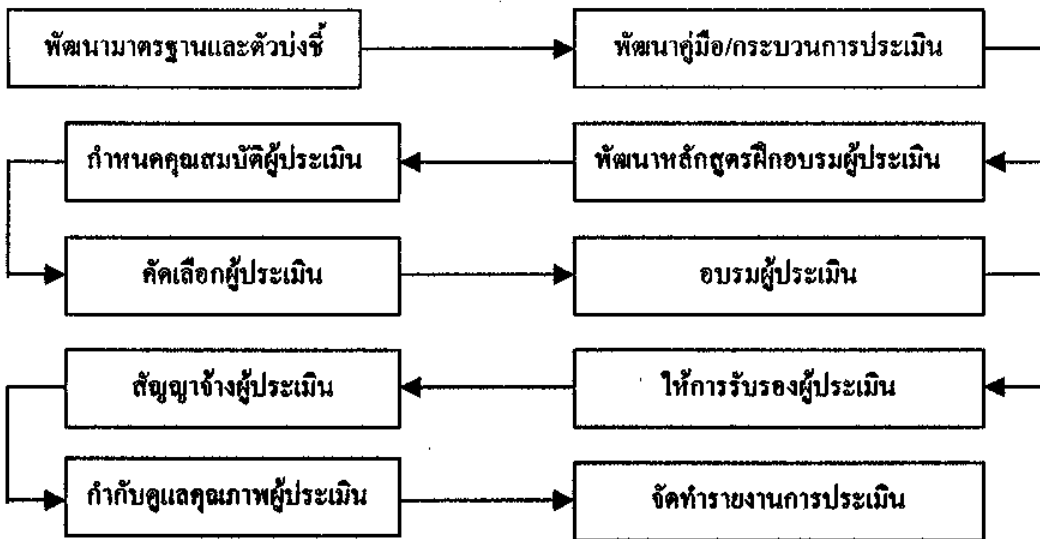
ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงคุณภาพในแต่ละเรื่อง จากการรายงานการประเมินภายนอก จะเป็นข้อมูลที่สำคัญของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการตามวงจร PDCA ซึ่งเป็นการประกันคุณภาพภายใน กล่าวคือข้อมูลจากการรายงานการประเมิน รวมทั้งการสนับสนุนจากต้นสังกัด และสาธารณชน โดยเฉพาะกลุ่มที่รับบริการจากสถานศึกษา ซึ่งจะเริ่มต้นด้วยการวางแผน (P) ต่อ ไปก็ลงมือปฏิบัติ (D) มีการตรวจสอบ (C)และปรับปรุงแก้ไข (A) ต่อไปและสถานศึกษาก็จัดทำรายงานประจำปี (SSR) เสนอผลของการปรับปรุง แก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ประเมินภายนอก เมื่อครบกำหนดการประเมินในรอบใหม่ สถานศึกษาก็สรุปรายงานการประเมินตนเองให้หน่วยงานการประเมินภายนอกเป็นข้อมูลเพื่อประเมินในรอบต่อไปอีก

การดำเนินงานการประกันคุณภาพภายใน อาศัยข้อมูลจากการรายงานการประเมินคุณภาพภายนอก เพื่อสามารถปรับปรุงพัฒนาได้ถูกต้องรวดเร็ว ผู้ประเมินภายนอกต้องอาศัยข้อมูลจากการดำเนินการตามวงจรการประกันคุณภาพภายในที่สมบูรณ์จึงสามารถประเมินคุณภาพได้ถูกต้องเช่นเดียวกันการดำเนินงานทั้งสองส่วนจึงต้องปฏิบัติควบคู่กันไป

3. ระบบการประเมินคุณภาพภายนอกของ สมศ.

ระบบการประกันคุณภาพภายนอก ของ สมศ. มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังในภาพประกอบ
ดังนี้

ภาพประกอบที่ 4 ระบบการประเมินภายนอกของ สมศ.



ที่มา : จำรัส นองมาก, 2544 :113

การดำเนินงานแต่ละขั้นตอน เป็นดังนี้

พัฒนามาตรฐานและตัวบ่งชี้

เนื่องจากมาตรฐานและตัวบ่งชี้จะเป็นเกณฑ์ในการประเมิน จึงจำเป็นต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าในการประเมินสถานศึกษาแต่ละระดับ แต่ละประเภทมีอะไรบ้าง แต่เนื่องจากมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานคณะกรรมการได้อนุมัติในหลักการตามแนวทางที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้เสนอไว้แล้ว ทาง สมศ. จึงใช้มาตรฐานการศึกษาดังกล่าวเป็นแนวทางในการประเมินสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งในการประเมินรอบแรกให้ใช้มาตรฐานการศึกษาจำนวน 14 มาตรฐาน จากจำนวนทั้งหมด 27 มาตรฐานที่จะใช้ในระยะต่อไป

พัฒนาคู่มือ/กระบวนการประเมิน

เนื่องจากการประเมินคุณภาพภายนอกเป็นเรื่องใหม่และเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาทุกระดับ ทุกสังกัดซึ่งมีจำนวนมากจึงจำเป็นต้องจัดทำคู่มือเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้อง ทราบ และจะได้ถือปฏิบัติให้เป็นไปโดยถูกต้อง คู่มือการปฏิบัติเกี่ยวกับการประเมินภายนอก จะให้ ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่างๆ เช่น กรอบความคิดเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพภายนอก ลักษณะ คุณสมบัติ จรรยาบรรณ และบทบาทหน้าที่ของผู้ประเมินภายนอก ขั้นตอนการปฏิบัติในการ ประเมินภายนอก การเขียนรายงานการประเมิน การนำผลการประเมินไปใช้ เป็นต้น

พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมผู้ประเมิน

ผู้ประเมินเป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งในกระบวนการประกันคุณภาพ แต่ก่อนที่จะให้ผู้ ประเมินมีคุณภาพตามที่ต้องการก็จะต้องผ่านการฝึกอบรมด้วยเนื้อหาสาระ และวิธีการที่เหมาะสม ดังนั้นหลักสูตร ในการฝึกอบรมผู้ประเมินจึงต้องได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ในการฝึกอบรม ผู้ประเมินภายนอกในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ สมศ. ดำเนินการ ในระยะแรก มีหลักสูตรการฝึก อบรมผู้ประเมินระยะเวลา 1 สัปดาห์ 60 ชั่วโมง แบ่งเนื้อหาออกเป็น 12 หน่วยคือ

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพการศึกษา
2. ผู้ประเมินภายนอก
3. ขั้นตอนการประเมินคุณภาพภายนอก
4. มาตรฐานเพื่อประเมินคุณภาพภายนอก
5. การวิเคราะห์รายงานการประเมินตนเอง
6. การรวบรวม และตรวจสอบข้อมูลระหว่างการตรวจเยี่ยม
7. เทคนิคการรวบรวมข้อมูล
8. การวิเคราะห์ข้อมูล และประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษา
9. การจัดทำรายงานการประเมินคุณภาพภายนอก
10. การวางแผนปฏิบัติงานประเมินคุณภาพสถานศึกษา
11. การฝึกปฏิบัติตรวจเยี่ยม เก็บข้อมูลเพื่อประเมินคุณภาพการศึกษา
12. การสรุปผลการประเมินคุณภาพสถานศึกษาและประเมินผู้เข้ารับการอบรม

การประเมินผู้เข้าอบรมตามที่กำหนดในหลักสูตรนี้ แบ่งเป็นสามระยะคือ 1)ประเมินก่อน เข้าฝึกอบรม โดยพิจารณาจากเกณฑ์การคัดเลือกเบื้องต้นที่ สมศ. กำหนด 2)ประเมินระหว่างอบรม โดยผู้จัดอบรมหรือวิทยากรแต่ละหน่วยพิจารณาจากความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคิด และทักษะในการ ปฏิบัติ รวมทั้งคุณสมบัติอื่นๆ ที่จำเป็นสำหรับผู้ประเมินภายนอก และ3) การประเมินหลังการฝึก

อบรม โดยอาศัยข้อมูลจากสถานศึกษา หรือข้อมูลจากการติดตามผลการปฏิบัติงานหรือข้อมูลอื่นๆ ตามที่สำนักงานกำหนด

กำหนดคุณสมบัติผู้ประเมิน

ในการประเมินคุณภาพภายนอกโดย สมศ. จะมีคำเกี่ยวข้องกับหน่วยงานและบุคคลผู้ประเมินอยู่สองคำ คือ หน่วยงานประเมินภายนอก และผู้ประเมินภายนอก

หน่วยงานประเมินภายนอก หมายถึง หน่วยงานที่เป็นนิติบุคคล ที่ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการประเมินคุณภาพการศึกษาโดยเฉพาะ และได้รับการรับรองจาก สมศ. โดยหน่วยงานประเมินภายนอกจะต้องมีผู้ประเมินภายนอกอย่างน้อย 3 คน จึงสามารถทำสัญญาจ้างประเมินกับ สมศ. ได้

ผู้ประเมินภายนอก หมายถึง บุคคลทั้งที่เป็นนักวิชาการ วิชาชีพหรือผู้ประกอบการ/ผู้แทนชุมชน ที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด ซึ่งผ่านการอบรมและได้รับการรับรอง จาก สมศ. โดยคุณสมบัติเบื้องต้นมีดังนี้

คุณสมบัติเบื้องต้น

1. อายุไม่ต่ำกว่า 30 ปี
2. วุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า หรือมีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์การทำงานที่ประสบความสำเร็จในวิชาชีพ เป็นที่ยอมรับ
3. ไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 15(3) และ (4) ของพระราชกฤษฎีกา คือไม่เป็นบุคคลล้มละลาย คนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ ไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
4. ไม่เคยได้รับโทษทางวินัยอย่างร้ายแรง
5. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความมุ่งหมาย หลักการ แนวทางการจัดการศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้ ระบบการประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอกของระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
6. มีความรู้และทักษะด้านการประเมินผล ได้แก่ การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปรวมทั้งให้ข้อเสนอแนะ และการเขียนรายงาน
7. มีทักษะในการสื่อสารด้วยวาจา
8. มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ มีความรอบคอบ และสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
9. มีบุคลิกภาพ สุภาพเรียบร้อย

10. มีเจตคติที่ดีต่อสถานศึกษา เป็นกัลยาณมิตร มีเจตคติที่ดีต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น และมีความสามารถในการประสานงาน

คุณสมบัติเฉพาะ

1. สำเร็จหลักสูตรการอบรม และผ่านการทดสอบ รวมทั้ง ได้รับการรับรองจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

2. มีคุณสมบัติอื่นๆ ตามที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา กำหนด

จรรยาบรรณ

1. ตรวจสอบและประเมินสถานศึกษาอย่างตรงไปตรงมา ตามความชำนาญในวิชาชีพ
2. มีเหตุผล และมีหลักฐานสนับสนุน ไม่ใช่ความรู้สึกหรือลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
3. สื่อสารให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายรับรู้อย่างชัดเจนและเปิดเผยรักษาความลับของข้อมูล

สรสนเทศส่วนบุคคลที่ได้รับระหว่างการตรวจสอบและการประเมิน

4. ไม่เรียกร้องในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการประเมินคุณภาพสถานศึกษา

5. ไม่แสวงหาผลประโยชน์ หรือทำธุรกิจอื่นใด ในการตรวจสอบและการประเมิน

คุณภาพภายนอก

6. ไม่ประพฤติให้เสื่อมเสียแก่ชื่อเสียงของตนหรือแก่ชื่อเสียงของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

7. ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนและสถานศึกษาเป็นหลัก

การคัดเลือกสถานศึกษา

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา พิจารณาข้อมูลสถานศึกษาและดำเนินการคัดเลือกในแต่ละปีแล้วแจ้งให้สถานศึกษาทราบล่วงหน้า เพื่อเตรียมพร้อมที่จะรับการประเมินคุณภาพภายนอก และจัดส่งสรุปรายงานการประเมินตนเองย้อนหลัง 5 ปี ให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ในระยะแรกหากสถานศึกษา还没有รายงานการประเมิน ก็ให้กรอกข้อมูลตามประเด็นที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา กำหนด

อบรมผู้ประเมิน

สมศ. จะจัดอบรมผู้ได้รับการคัดเลือกเป็นรุ่นๆ ตามความต้องการ และวงเงินงบประมาณในแต่ละปี

ให้การรับรองผู้ประเมิน

ผู้ได้รับการคัดเลือกเข้าอบรม ถ้าผ่านเกณฑ์การประเมินทุกชั้นตอนตามที่ สมศ. กำหนด ก็จะได้รับเอกสารรับรองว่าสามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ประเมินได้ ห้วงเวลาในการรับรองคงเป็นไปตามที่ สมศ. กำหนด

สัญญาจ้างผู้ประเมิน

เมื่อหน่วยงานประเมินมีผู้ประเมินในสังกัด ได้รับการรับรองครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ก็สามารถเสนอแผนการประเมินยื่นต่อ สมศ. และหากทั้งสองฝ่ายตกลงในเงื่อนไขซึ่งกันและกัน ก็ทำสัญญาจ้างได้ ผู้ประเมินจะได้รับค่าตอบแทนจาก สมศ. แปรผันไปตามขนาดของสถานศึกษาในเงื่อนไขการประเมิน หน่วยงานประเมินจะต้องส่งรายงานการประเมินให้ สมศ. ตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ. กำหนด

จำนวนผู้ประเมินในแต่ละสถานศึกษาจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของสถานศึกษาดังนี้

1. สถานศึกษาขนาดเล็ก (นักเรียนไม่เกิน 300 คน) คณะผู้ประเมินภายนอกจำนวน 3-5 คน
2. สถานศึกษาขนาดกลาง (นักเรียนตั้งแต่ 301-1,000 คน) คณะผู้ประเมินภายนอก

จำนวน 4-6 คน

3. สถานศึกษาขนาดใหญ่ (นักเรียนตั้งแต่ 1,000 คนขึ้นไป) คณะผู้ประเมินภายนอก

จำนวน 5-8 คน

การกำกับดูแลคุณภาพผู้ประเมิน

ในระหว่างที่ผู้ประเมินดำเนินการประเมินสถานศึกษา สมศ. จะต้องทำหน้าที่ในการกำกับดูแลคุณภาพการดำเนินงานของผู้ประเมิน โดยอาศัยข้อมูลย้อนกลับจากสถานศึกษาที่ได้รับการประเมินและบุคคลที่เกี่ยวข้อง การตรวจสอบทำได้โดยให้สถานศึกษารอกแบบฟอร์มเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ประเมินส่งให้ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ว่าเป็นรายงานที่ถูกต้องเชื่อถือได้ มีความเป็นธรรม และมีหลักฐานข้อมูลมารับรองหรือไม่เพียงใด และอาจใช้แบบสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากสถานศึกษา ถ้าพบว่าผู้ประเมินปฏิบัติงานโดยไม่เหมาะสมหรือไม่มีคุณภาพก็สามารถถอนใบรับรองไม่ให้เป็นผู้ประเมินภายนอก

การจัดทำรายงานการประเมิน

การจัดทำรายงานการประเมินเป็นผลจากการตรวจเยี่ยมสถานศึกษาของผู้ประเมิน รายงานจะต้องจัดทำร่าง โดยผู้ประเมินและผ่านการตรวจสอบยืนยันความถูกต้องจากผู้เกี่ยวข้องตามลำดับจนสุดท้ายถ้ารายงานนั้นสมบูรณ์ ผู้มีอำนาจของ สมศ. ก็เป็นผู้ลงนามกำกับ รายงานที่เป็นทางการนี้จะเป็นประโยชน์ยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

เมื่อ สมศ. ได้ลงนามในรายงานการประเมินแล้วรายงานนี้ก็จะถูกส่งไปยังสถานศึกษา ดัชนี
 สังกัดของสถานศึกษาและเปิดเผยต่อสาธารณชน ซึ่งต่างก็อาศัยข้อมูลจากรายงานนี้ในการวางแผน
 กระตุ้น ส่งเสริม การสนับสนุนและการติดตามผลเพื่อการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นไปในทางที่
 พึงประสงค์ต่อไป

เกณฑ์การประเมินคุณภาพสถานศึกษา

จรัส นองมาก, (2544 : 123-131) ได้กล่าวว่า ในการประเมินผลการดำเนินงาน จะต้อง
 อาศัยเกณฑ์และการตรวจวัดจึงจะประเมินได้ ในการประเมินคุณภาพการศึกษาแต่ละมาตรฐานที่
 กำหนดจึงต้องมีเกณฑ์เพื่อใช้เป็นหลักในการตัดสิน เกณฑ์การประเมินคุณภาพของสถานศึกษา
 สำหรับการประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ สมศ. กำหนดเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติแก่ผู้
 ทำหน้าที่ประเมินมีหลักการ 3 ประการคือ

1. ในรอบแรกของการประเมินภายนอก (พ.ศ. 2544-2548) เกณฑ์ที่ใช้การประเมินภาย
 นอกจะมีเพียงชุดเดียวสำหรับการประเมินสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกแห่ง ทุกสังกัด
 ทุกขนาด และทุกเขตพื้นที่

2. การเข้าไปประเมินสถานศึกษาในรอบแรก จะเป็นการยืนยันสภาพการดำเนินงานตาม
 ข้อมูลหรือร่องรอยหลักฐานที่สถานศึกษาจัดเก็บด้วยวิธีการที่สถานศึกษากำหนดขึ้นและร่องรอย
 หรือข้อมูลที่ผู้ประเมินภายนอกเก็บเพิ่มเติม โดยจะ ไม่มีการตัดสินคุณภาพของสถานศึกษาใน
 ลักษณะสรุปรวมว่าผ่านหรือไม่ผ่าน รับรองหรือไม่รับรอง แต่เป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง
 จุดอ่อนของสถานศึกษาตามมาตรฐาน แต่ละตัว โดยหลักการนี้การประเมินสถานศึกษาจึงมิได้เป็น
 การเปรียบเทียบ หรือแข่งขันกันระหว่างสถานศึกษา แต่เป็นการเปรียบเทียบการดำเนินงานระหว่าง
 มาตรฐานการศึกษากันเองภายในสถานศึกษานั้นๆ ข้อมูลที่ได้จะเป็นประ โยชน์ต่อการปรับปรุง แก่
 ไขจุดอ่อนและเสริมจุดแข็งของตนเองให้ดียิ่งขึ้น

3. การประเมินภายนอกเป็นกระบวนการที่สร้างสรรค์และเป็นกัลยาณมิตรมิใช่เป็นการจับ
 ผิดการดำเนินงานของหน่วยงานหรือผู้บริหาร ผลการประเมินภายนอกจะนำไปใช้เป็นสารสนเทศ
 ประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวทางส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของ
 สถานศึกษาให้ได้มาตรฐานทั่วกัน มิได้มีเป้าหมายหลักเพื่อนำไปใช้ในการพิจารณาให้คุณภาพให้โทษแก่
 ผู้เกี่ยวข้อง

จากหลักการดังกล่าว สมศ. ก็ได้พยายามพัฒนาเกณฑ์การประเมินที่ดีและมีประสิทธิภาพ
 โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญๆ เช่น มีความเป็นปรนัย มีความชัดเจนสามารถปฏิบัติได้ง่าย ประเมินได้
 ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง อาศัยหลักการเดียวกันในการประเมินคุณภาพแต่ละกลุ่มมาตรฐาน
 สามารถใช้กับสถานศึกษาที่มีความหลากหลาย สามารถยืดหยุ่นในทางปฏิบัติ เพื่อให้สถานศึกษาได้

แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของการดำเนินงานของตนเองและสามารถชี้จุดอ่อน จุดแข็งของสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม มีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงพัฒนาสถานศึกษาต่อไป เป็นต้น

ระดับคุณภาพแต่ละมาตรฐาน

การกำหนดระดับคุณภาพของแต่ละมาตรฐานที่ สมศ. กำหนดในระยะเริ่มแรกของการประเมินจะเป็นไปอย่างกว้างๆเพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนในการประเมิน ไม่ให้เกิดขึ้นมากเกินไป โดยแบ่งเป็น 3 ระดับคือ

ระดับ	1	ควรปรับปรุง
ระดับ	2	ขั้นต่ำที่ยอมรับ
ระดับ	3	ดี

ต่อไปในอนาคตหากมีข้อมูลที่ละเอียดพอ และสามารถนำประสบการณ์จากการประเมินมาปรับปรุงพัฒนาในระดับคุณภาพอาจจะละเอียดเพิ่มขึ้นมากกว่า 3 ระดับก็ได้

ระดับคุณภาพของแต่ละมาตรฐานขึ้นอยู่กับคุณภาพของการปฏิบัติงาน สิ่งที่ใช้เป็นกรอบในการพิจารณาคุณภาพของการปฏิบัติหรือมิติที่ใช้ในการจัดคุณภาพมี 3 ประการคือ

1. ความตระหนักถึงความสำคัญ (awareness) เป็นความเข้าใจในประเด็นปัญหา หรือเรื่องราวที่กำหนด และมีความตั้งใจที่จะทำเรื่องนั้นๆ ให้สำเร็จ เช่นการกำหนดเป็นปรัชญา นโยบายแนวปฏิบัติ หรือมาตรการดำเนินงานของสถานศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ
2. ความพยายาม (attempt) เป็นความพยายามที่จะปรับปรุงแก้ไข หรือจัดทำเรื่องที่ต้องการให้สำเร็จและปรากฏให้เห็นเป็นร่องรอย เช่น การกำหนดงาน โครงการหรือกิจการดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ
3. ความสำเร็จ (achievement) เป็นผลที่ปรากฏจากการดำเนินงานตามที่ต้องการ เช่น ผลที่สามารถตรวจสอบได้เนื่องจากการปฏิบัติงานหรือโครงการนั้นๆ

การพิจารณากำหนดระดับคุณภาพที่ระดับใดก็ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ปรากฏในสถานศึกษา ตามมิติที่ใช้ในการจัดอันดับคุณภาพทั้งสามมิติ กล่าวคือ ถ้าผลการประเมินระดับ 3 หรือผลการประเมินได้มาตรฐานคุณภาพในระดับดี ก็แสดงว่าความสำเร็จของงานได้ตามเกณฑ์ระดับดี ผลการประเมินระดับ 2 หรือคุณภาพระดับขั้นต่ำยอมรับได้ แสดงว่าความสำเร็จของงานผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ แต่ไม่ถึงระดับดี หรือความสำเร็จ ยังไม่ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ แต่มีร่องรอยของความตระหนักและความพยายาม ผลการประเมินระดับ 1 หรือ ไม่ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ แสดงว่าความสำเร็จไม่ผ่านเกณฑ์ และไม่มีร่องรอยความพยายาม โดยอาจมีหรือไม่มีร่องรอยของความตระหนัก

คุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานที่เกี่ยวกับผู้เรียน

มาตรฐานที่เกี่ยวกับผู้เรียนตามที่ สมศ. กำหนดในการประเมินรอบแรก สำหรับการศึกษา
ขั้นพื้นฐานมี 7 มาตรฐาน 22 ตัวบ่งชี้ คือ

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ที่พึงประสงค์

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ
มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์

มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และมีทักษะ ที่จำเป็นตามหลักสูตร

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนา
ตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรฐานที่ 9 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและ
มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี

มาตรฐานที่ 12 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

การพิจารณาจัดอันดับคุณภาพในแต่ละมาตรฐานต้องพิจารณาจากลักษณะคุณภาพตามตัว
บ่งชี้ นักเรียนมีคุณภาพดีหมายถึงนักเรียนมีคุณภาพตามตัวบ่งชี้อยู่ในระดับดี มีผลการประเมินอยู่ใน
ระดับ 3 หรือ 4 จากกระบวนการให้เกรด 4 ระดับ หรือนักเรียนที่มีคุณภาพตามรายการที่พึงประสงค์
ไม่น้อยกว่า 80%

การจัดระดับคุณภาพ ใช้จำนวนนักเรียนที่มีคุณภาพเป็นตัวกำหนด คือ

ระดับ 1 มีปริมาณนักเรียนที่มีคุณภาพดี น้อยกว่า 50% ของนักเรียนทั้งหมด

ระดับ 2 มีปริมาณนักเรียนที่มีคุณภาพดี ระหว่าง 50% -74% ของนักเรียนทั้งหมด

ระดับ 3 มีปริมาณนักเรียนที่มีคุณภาพดี มีค่าตั้งแต่ 75% ขึ้นไปของนักเรียนทั้งหมด

คุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานที่เกี่ยวกับผู้บริหาร

มาตรฐานที่เกี่ยวกับผู้บริหาร เพื่อการประเมินในรอบแรกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
มี 5 มาตรฐาน

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการจัดองค์กร/โครงสร้างและการบริหารงานอย่างเป็น
ระบบ ครบวงจร ให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา

มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการ
พัฒนาการศึกษา

มาตรฐานที่ 18 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็น
สำคัญ

มาตรฐานที่ 20 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสนใจในการบริหารจัดการ

มาตรฐานที่ 25 สถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียน การสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

การพิจารณาระดับคุณภาพ ในแต่ละมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหาร นอกจากจะใช้คุณภาพ บุคคล โดยใช้หลักการเช่นเดียวกับนักเรียน และครูแล้ว ยังต้องดูกระบวนการบริหารภายในสถาน ศึกษาประกอบด้วย การพิจารณาแต่ละส่วนอาศัยเกณฑ์ ดังนี้

1. คุณภาพของผู้บริหาร สถานศึกษาที่ผู้บริหารมีคุณสมบัติ หรือลักษณะตามตัวบ่งชี้อยู่ใน ระดับดี (เทียบเกรด 3 หรือ 4) หรือมีคุณสมบัติที่ดีไม่น้อยกว่า 80% ของรายการที่ประเมินทั้งหมด ถือ ว่าสถานศึกษานั้นมีผู้บริหารที่มีคุณภาพดีตามมาตรฐานนั้น

2. คุณภาพของกระบวนการบริหาร ผู้บริหารที่สามารถบริหารให้การดำเนินงานในสถาน ศึกษาเป็นการดำเนินงานแบบทั้ง โรงเรียน (Schoolwide) ถือว่าผู้บริหารนั้นมีคุณภาพดี คุณสมบัติของ การบริหารดังกล่าวมี 3 ประการคือ 1)ทุกคนในหน่วยงานมีส่วนร่วม 2)การดำเนินงานเป็น ไปโดยต่อ เนื่องยั่งยืน และ 3)บุคลากรในหน่วยงานเกิดการเรียนรู้

การจัดระดับคุณภาพในแต่ละมาตรฐาน ใช้องค์ประกอบของทั้งสองส่วน โดยใช้เป็นแนว เดียวกับมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนและครู โดยอนุ โทม เพียงแต่ถ้าคุณภาพของมาตรฐานใดอยู่ใน ระดับ 3 การดำเนินงานในมาตรฐานนั้นจะต้องปรากฏให้เห็นลักษณะที่เรียกว่า เป็นการดำเนินงาน แบบทั้งโรงเรียน ได้อย่างชัดเจน

คุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานที่เกี่ยวข้องครู

มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับครู มี 2 มาตรฐาน คือ

มาตรฐานที่ 22 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน อย่างมีประสิทธิภาพและ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานที่ 24 ครูมีคุณวุฒิ/ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบและมีครูเพียงพอ การพิจารณามาตรฐานคุณภาพแต่ละระดับ พิจารณาจากปริมาณของครูที่มีคุณภาพ สถาน ศึกษาที่มีครูคุณภาพดีมีปริมาณมากถือว่าสถานศึกษามีผลการดำเนินงานด้านสัมฤทธิ์ผลในระดับดี การวินิจฉัยคุณภาพครู ก็อาศัยหลักเดียวกันกับของนักเรียน กล่าวคือ ครูที่มีคุณภาพดี คือครูที่มีคุณ ลักษณะ หรือคุณภาพตามตัวบ่งชี้ในระดับดีหรือมีคุณภาพตามลักษณะที่พึงประสงค์ไม่น้อยกว่า 80%

การจัดระดับคุณภาพ ใช้จำนวนครูที่มีคุณภาพเป็นตัวกำหนด

ระดับ 1 มีปริมาณครู ที่มีคุณภาพดี น้อยกว่า 50% ของครูทั้งหมด

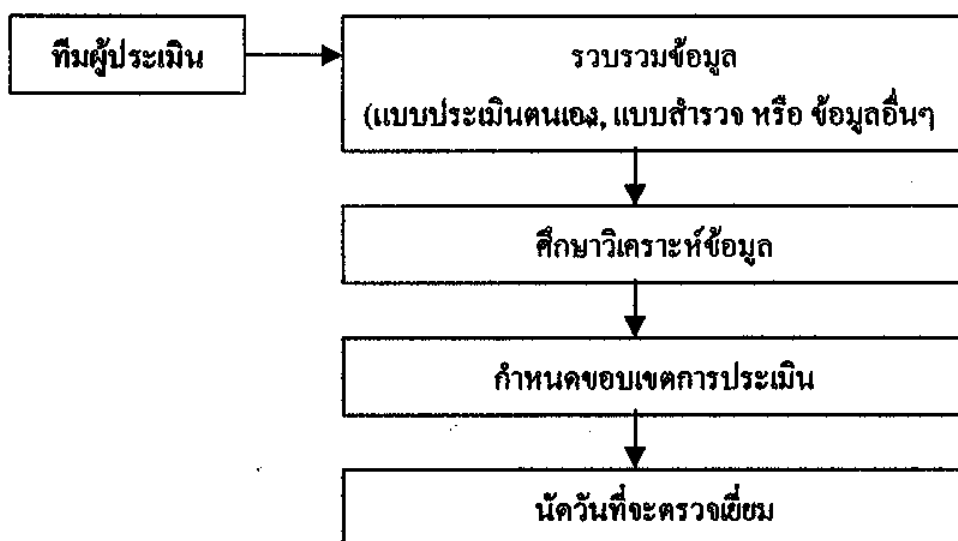
ระดับ 2 มีปริมาณครู ที่มีคุณภาพดี ระหว่าง 50% -74% ของครูทั้งหมด

ระดับ 3 มีปริมาณครูที่มีคุณภาพดี มีค่าตั้งแต่ 75% ขึ้นไปของครูทั้งหมด

กระบวนการประเมินคุณภาพภายนอก

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, (2543 ก :3) กล่าวถึงขั้นตอนสำคัญของการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา มีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน ดังนี้คือ
ขั้นตอนที่ 1 ก่อนการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา
 ข่ายดำเนินงานในขั้นตอน ก่อนการตรวจเยี่ยม แสดงในภาพประกอบดังนี้

ภาพประกอบที่ 5 กิจกรรมการดำเนินงานเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพภายนอกในขั้นตอน
 ก่อนการตรวจเยี่ยม



ที่มา : จำรัส นองมาก, 2544 : 133

กิจกรรมการดำเนินงานในขั้นตอนนี้เริ่มเมื่อทีมผู้ประเมินได้รับมอบหมายจาก สมศ. ให้เป็นผู้ประเมินสถานศึกษาแต่ละแห่งแล้วก็ประสานกับทางสถานศึกษา เพื่อขอเอกสารข้อมูลต่างๆมาศึกษาวิเคราะห์ วางแผนเตรียมการตรวจเยี่ยมและนัดหมายสถานศึกษา

การดำเนินการของสถานศึกษา เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของผู้ประเมินหรือถึงที่สถานศึกษาควรรับทราบเกี่ยวกับการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ก่อนการตรวจเยี่ยม จะแยกออกเป็นเรื่องๆตามที่ปรากฏในภาพประกอบข้างต้น

ทีมผู้ประเมิน

ทีมผู้ประเมินสถานศึกษาแต่ละแห่ง หน่วยงานประเมินจะเป็นผู้จัดตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ. กำหนด ซึ่งมีจำนวนเท่าใดขึ้นอยู่กับขนาดสถานศึกษานั้นๆ สถานศึกษาไม่สิทธิ์เลือกทีมผู้ประเมิน

บุคคลที่หน่วยงานมอบหมายให้ไปประเมินจะต้องปฏิบัติด้วยความรับผิดชอบไม่ขัดต่อจรรยาบรรณของผู้ประเมิน

บทบาทหน้าที่ของผู้ประเมิน ตามที่ สมศ. กำหนด มีดังนี้

1. ตรวจสอบสถานศึกษา สร้างความเข้าใจและเจตคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการประเมินเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้กับบุคลากรของสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง

2. รวบรวมและตรวจสอบหลักฐานข้อมูลเพื่อยืนยันสภาพจริงในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามที่สถานศึกษารายงานในรายงานประเมินตนเอง และตามหลักฐานที่สะท้อนสภาพจริงที่ไม่ปรากฏในรายงานประเมินตนเอง

3. ตรวจสอบกระบวนการ และวิธีการที่สถานศึกษาใช้ในการได้มาซึ่งข้อมูลหลักฐานที่ระบุในรายงานประเมินตนเองว่ามีความเหมาะสม ครบรอบคลุม นำเชื่อถือมากน้อยเพียงใด

4. ตรวจสอบผลการพัฒนาเทียบเคียงกับเป้าหมาย / แผนพัฒนาของสถานศึกษา และมาตรฐานการศึกษาที่ สมศ. กำหนดเพื่อประเมินภายนอก รวมทั้งตรวจสอบเป้าหมายแผนพัฒนาสถานศึกษาจะดำเนินการต่อไปเพื่อดูความสอดคล้องกับผลการประเมิน

5. ประมวลวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการประเมินภายนอกและให้ข้อมูลเสนอแนะแก่สถานศึกษาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

การเตรียมข้อมูลของสถานศึกษา

1. รายงานการประเมินตนเอง

การรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา เป็นเอกสารสำคัญที่ผู้ประเมินภายนอกทุกคนจะต้องใช้เพื่อการศึกษาวิเคราะห์และวางแผนการดำเนินงานในขั้นตอนต่อไป สถานศึกษาจะต้องจัดทำรายงานการประเมินตนเองส่งให้ทีมผู้ประเมินเป็นการเฉพาะแต่เอกสารหลักฐานอื่นๆถ้าจำเป็นต้องใช้ประกอบ ผู้ประเมินอาจจะขอยืมจากสถานศึกษา และนำไปส่งคืนให้ตอนที่ไปตรวจสอบสถานศึกษา

แบบรายงานการประเมินตนเองเพื่อรับการประเมินภายนอก สมศ. ได้กำหนดรูปแบบและเนื้อหาสาระเพื่อเป็นแนวทางแก่สถานศึกษา หากสถานศึกษาจัดทำรายงานประจำปีให้สอดคล้องตามรูปแบบการรายงานเพื่อการประเมินภายนอกได้จะสะดวกและง่ายต่อการปฏิบัติ นั่นก็คือ เมื่อสถานศึกษาจะต้องจัดทำรายงานประเมินตนเองเพื่อส่ง สมศ. สถานศึกษาก็สามารถนำข้อมูลจากรายงานประจำปีที่มีอยู่แล้วหากจะมีการปรับปรุงหรือเพิ่มเติมคงจะมีเพียงเล็กน้อยมาทำเป็นเอกสารที่สมบูรณ์ได้

รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา ที่จัดส่ง สมศ. เป็นรายงานผลการพัฒนา ที่สถานศึกษาจัดทำในรอบการประเมินภายนอกรอบหนึ่งๆ คือภายใน 5 ปี จึงเป็นรายงานของสถาน

ศึกษา 5 ปีต่อครั้ง เอกสารนี้เป็นผลการประเมินตนเองฉบับรวมผลการดำเนินงานในช่วง 5 ปี ซึ่งจะแสดงให้เห็นผลของการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลา 5 ปีด้วย หลักฐานที่อ้างอิงที่ต้องการให้ผู้ประเมินภายนอกตรวจสอบ แต่ไม่สามารถใส่ไว้ในรายงานเนื่องจากปริมาณมาก และไม่สามารถจัดส่งให้ตรวจสอบได้ ก็ให้อ้างอิงในรายงานการประเมินตนเองว่าได้จัดเตรียมไว้สำหรับตรวจสอบตรวจสอบที่สถานศึกษา

องค์ประกอบของเนื้อหาสาระในรายงานการประเมินตนเองที่จัดส่ง สมศ. แบ่งไว้

4 ตอนคือ

1. ข้อมูลพื้นฐาน เกี่ยวกับสถานศึกษา นักเรียน ครู บุคลากร ทรัพยากรชุมชน และเกียรติยศชื่อเสียงของสถานศึกษา
2. สภาพการดำเนินงานของสถานศึกษา เกี่ยวกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย แนวคิด วิธีการดำเนินงาน โครงสร้างการบริหาร ลักษณะการดำเนินงานของสถานศึกษา
3. ผลการประเมินตามมาตรฐานการศึกษา เป็นการรายงานผลการพัฒนาตามมาตรฐานการศึกษาที่สำนักงานกำหนดให้จัดเป็นกลุ่มๆคือกลุ่มที่ 1 มาตรฐานเกี่ยวกับผู้เรียน กลุ่มที่ 2 มาตรฐานเกี่ยวกับครู กลุ่มที่ 3 มาตรฐานเกี่ยวกับผู้บริหารและกลุ่มที่ 4 มาตรฐานอื่นๆ
4. แนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาในอนาคต เป็นการรายงานสรุปผลการประเมินจุดแข็งจุดอ่อนของสถานศึกษา แนวทางปรับปรุงในอนาคตและเงื่อนไขในการดำเนินงานให้สำเร็จ ความยาวของรายงานการประเมินตนเอง ขึ้นอยู่กับปริมาณงานของสถานศึกษา แต่ควรจะไม่เกิน 30 หน้า ถ้าเป็นไปได้

2. เอกสารอื่นๆ

เอกสารอื่นๆที่ผู้ประเมินภายนอก อาจขอให้ทางสถานศึกษาจัดส่งไปให้ดู หรือจัดเตรียมไว้ที่สถานศึกษา เพื่อใช้ในระหว่างการตรวจเยี่ยมที่สถานศึกษา เช่น

- เอกสารแนะนำสถานศึกษา
- แผนพัฒนาสถานศึกษา ธรรมนูญสถานศึกษา ปรัชญาและนโยบายของสถานศึกษา

หรือเอกสารในลักษณะเดียวกัน

- หลักสูตร แผนการสอน กำหนดการสอน คู่มือครู
- รายงานเกี่ยวกับการกำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน

หรือ โครงการของสถานศึกษา

- รายงานประจำปีของสถานศึกษา
- รายงานการประชุมคณะกรรมการ หรือคณะทำงานชุดต่างๆเช่น การประชุม

กรรมการสถานศึกษา การประชุมกรรมการวิชาการ ฯลฯ

- ข้อมูลบุคลากร ผู้เรียน และสารสนเทศอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
ของสถานศึกษา

เอกสารต่างๆที่เตรียมไว้ให้ผู้ประเมินภายนอกดูตามที่กล่าวมาทั้งหมด สถานศึกษาไม่ต้อง
จัดทำขึ้นมาใหม่เพื่อการประเมิน โดยเฉพาะ แต่ใช้เอกสารที่มีอยู่ในการปฏิบัติงานจริงๆตามปกติของ
สถานศึกษานั้นๆ จะไม่เป็นการสิ้นเปลือง และต้องเพิ่มภาระให้แก่สถานศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดขอบเขตการประเมิน

เมื่อผู้ประเมินได้รับเอกสารการประเมินตนเองของสถานศึกษา หรือเอกสารอื่นที่จำเป็น
ครบถ้วนแล้ว ทีมผู้ประเมินจะศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ จากหลักฐานที่ปรากฏในรายงาน หรือข้อ
มูลประกอบรายละเอียด มาตรฐาน ตัวบ่งชี้คุณภาพ เพื่อประเมินภายนอก ตามที่ สมศ. กำหนดเป็น
กรอบ สำหรับการวางแผนตรวจเยี่ยมว่าในแต่ละเรื่อง จะต้องรวบรวมข้อมูลอะไรบ้างจากแหล่งใด
ด้วยวิธีใด เพื่อให้มีหลักฐานครบถ้วนเพียงพอ ในการวิเคราะห์ และสรุปผลการประเมิน ได้อย่างถูก
ต้อง ข้อมูลที่ผู้ประเมินจะตรวจสอบบางอย่างอาจจะมีแล้วแต่ต้องหาหลักฐานยืนยันบางอย่างยังไม่
สมบูรณ์ต้องแสวงหาเพิ่มเติม เมื่อผู้ประเมินทราบขอบข่ายที่ต้องปฏิบัติทั้งหมดแล้ว ก็จะกำหนด
ภาระการรับผิดชอบและแบ่งงานสำหรับผู้ประเมินภายนอกแต่ละคน ให้ชัดเจน รวมทั้งการทำตาราง
การตรวจเยี่ยม และเตรียมเอกสารอื่นๆที่จำเป็น สำหรับการนำไปใช้ระหว่างการตรวจเยี่ยม

การนัดวันที่จะตรวจเยี่ยม

ผู้ประสานงานทีมผู้ประเมิน จะนัดหมายสถานศึกษาเพื่อกำหนดช่วงเวลาในการตรวจเยี่ยม
และแจ้งกำหนดการให้สถานศึกษารับทราบอย่างน้อย 2 สัปดาห์เป็นการล่วงหน้า สถานศึกษา
สามารถปรับเวลาและตารางการตรวจเยี่ยม รวมทั้งการดำเนินงานร่วมกัน ได้ เพื่อให้สะดวกแก่สถาน
ศึกษาและไม่กระทบกระเทือนต่อการดำเนินงานตามโครงการปกติของสถานศึกษา

สถานศึกษาอาจเปลี่ยนสถานที่ทำงานของคณะผู้ประเมินที่เป็นสัดส่วนในช่วงมาปฏิบัติ
การระหว่างการตรวจเยี่ยม เช่น ถ้ามีสถานที่เพียงพอก็อาจจะจัดห้องต่างหากให้หนึ่งห้อง หรือถ้า
หากไม่เพียงพอก็อาจแบ่งมุมใดมุมหนึ่งของห้องเป็นที่ทำงานชั่วคราวก็ได้แล้วแต่พิจารณาเห็นสมควร

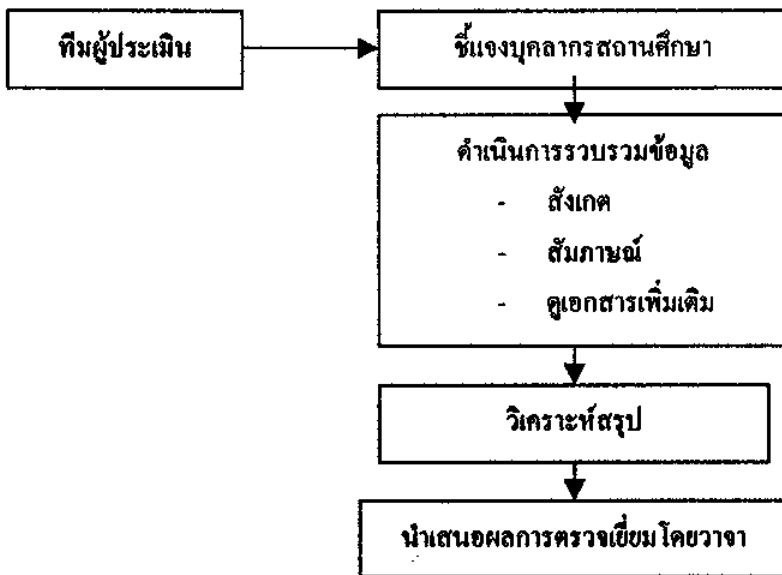
นอกจากการจัดเตรียมสถานที่แล้ว สถานศึกษาอาจจะต้องนัดหมายผู้เกี่ยวข้องเพื่อร่วม
ปฏิบัติกิจกรรมที่คณะผู้ประเมินร้องขอ เช่น ผู้บริหารระดับต่างๆ ครูบุคลากรในสถานศึกษา
กรรมการสถานศึกษา กรรมการนักเรียน ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ผู้แทนชุมชนเพื่อให้คณะผู้ประเมินภาย
นอกได้พบปะ หรือสัมภาษณ์ตามกำหนดในตารางการตรวจเยี่ยม

ขั้นตอนที่ 2 ระหว่างการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา

การดำเนินงานในขั้นตอนการตรวจเยี่ยมทีมผู้ประเมินจะปฏิบัติอยู่ที่สถานศึกษาประมาณ
3 วัน เพื่อพิจารณาตรวจสอบข้อมูลจากการรายงานประเมินตนเองของสถานศึกษาว่าตรงกับสภาพ

ความเป็นจริงมากน้อยแค่ไหน สำหรับการยืนยันผล ผู้ประเมินจะต้องรวบรวมข้อมูลในประเด็นที่ยังไม่มีหลักฐาน หรือมีแต่ไม่ชัดเจน นำมาศึกษาวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง ในแต่ละมาตรฐานตามที่ สทศ. กำหนด รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง พัฒนาแก่สถานศึกษาต่อไป ดังในภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 6 กิจกรรมการดำเนินงานเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพภายนอกในขั้นตอน
ระหว่างการตรวจเยี่ยม



ที่มา : จำรัส นองมาก, 2544 : 143

การชี้แจงบุคลากรทางการศึกษา

ในวันแรกการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา คณะผู้ประเมินจะประชุมชี้แจงแก่บุคลากรทั้งหมดของสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ธุรการ ผู้สนับสนุนการสอนด้านต่างๆ กรรมการสถานศึกษา กรรมการนักเรียน ผู้แทนนักเรียน ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน ฯลฯ เป็นการแนะนำทำความเข้าใจแก่คณะผู้ประเมิน ในขณะเดียวกันคณะผู้ประเมินจะได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการตรวจเยี่ยม และประเมินสถานศึกษาการดำเนินการประเมิน ซึ่งจำเป็นต้องขอความร่วมมือบุคลากรด้วยวิธีต่างๆ เพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงพัฒนาสถานศึกษา ไม่ได้มุ่งตรวจสอบหรือจับผิดสถานศึกษาเป็นการปฏิบัติงานร่วมกันกับบุคลากรสถานศึกษาในลักษณะกัลยาณมิตร เพื่อให้ทราบสภาพที่แท้จริงของสถานศึกษา รวมทั้งการแจ้งให้สถานศึกษาทราบถึงแผนและกำหนดการดำเนินงานในการตรวจเยี่ยม โดยการเปิด โอกาสให้สถานศึกษาสามารถปรับแก้ตารางการปฏิบัติการตรวจเยี่ยม ได้ตามความเหมาะสม